

מורה נבוכים חלק שני פרק ז ח

פרק ז כבר בארנו שתוף שם מלאך, ושהוא כולל השכלים והגלגלים והיסודות כי כלם עושים מצוה, אבל לא תחשוב שהגלגלים או השכלים כדמות שאר הכחות הנשמיות, אשר הם טבע ולא ישיגו פעולותיהם, אבל הגלגלים והשכלים משיגים פעולותיהם ובוחרים ומנהיגים, אבל לא כבחירתנו והנהגתנו, אשר היא כלה בענינים מתחדשים, כבר ספרה התורה ענינים העירוני על זה. א אמר המלאך אל לוט, כי לא אוכל לעשות וגו'. ב ואמר לו להנצלו, הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה. ג ואמר השמר מפניו ושמע בקולו וגו', אלו כלם יורוך על השגתם לפעולותיהם, והיות להם רצון ובחירה במה שהושפע להם מן ההנהגה כמו שיש לנו רצון במה שהושפע לנו ונוכל עליו בעקר הווייתנו, אלא שאנחנו נעשה הפחות ויקדם להנהגתנו ופעולתנו ההעדר, אבל השכלים והגלגלים אינם כן, אבל יעשו הטוב לעולם, ואין אצלם כי אם הטוב, כמו שנבאר בפרקים הבאים, וכל מה שיש להם הוא נמצא בשלמות ובפעל תמיד מעת שנמצאו:

פרק ח מן הדעות הקדומים המתפשטים אצל הפילוסופים ורוב האנשים, שלתנועות הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד, והיתה ראיתם על זה אמרם שהגרמים הקטנים אשר אתנו כשיתנועעו תנועה ממהרת ישמע להם קעקוע עצום וצלול מרעיד, כ"ש גרמי השמש והירח והכוכבים על מה שהם עליו מן הגודל והמהירות, וסיעת פיטאגורוס כלה תאמין שיש להם קולות ערבים נערכים עם גודלם כערך ניגוני המוסיקא. א ויש להם לתת עלה להיותנו בלתי שומעים הקולות ההם העצומים והנוראים. ב וזה הדעת מפורסם באומתנו ג"כ, (ה) הלא תראה החכמים יתארו גודל קול השמש בעת מרוצתה כל יום בגלגל, וכן ראוי לכלם. אמנם אריסטו ימאן זה ויבאר שאין קול להם, ואתה תמצא זה בספר השמים והעולם ומשם תבין זה. ולא תרחיק היות דעת אריסטו חולק

חולק

אפודי

שם טוב

פרק שביעי א אמר המלאך אל לוט כי לא אוכל לעשות דבר. ר"ל כי לוט היה משיג מהעולם האמנעי הפיכת סדום וצב לו במראה הנבואה בלשון משא ומתן שהיה אומר לו העולם האמנעי כי לא אוכל לעשות להורות כי הם המשיגים ובוחרים פעולותיהם ושה העולם השפיל מהפעל מתנועתם הבחירה ובחירתם הית תמידית בלתי משתנה: ב ואמרו הנה נשאתי פניך וכו'. ר"ל מחמת תנועתה המחייבת הפיכת סדום ולא היתה מחייבת כלוי לוט והעדרו וזהו הנשיאות פנים: ג ואמר השמר מפניו. ר"ל מפני המלאך ושגשמע בקולו א"כ הם משיגים ובוחרים הפעולות כי חילו לא היו המלאכים משיגים פעולותיהם איך היה אומר שישמע בקולו והלא אין לו השגה בפעולותיו: ד ונוכל עליו בעקר הווייתנו. ר"ל יכולים לעשות או שלא לעשות על מה שהושפע לנו בעקר הווייתנו, ר"ל כי מעת יצרכנו המציגים יש לנו יכולת הענין הנראה. וזה הפרק בא לפרש פסוק כי לא אוכל לעשות דבר, ופסוק השמר מפניו:

פרק ח א ויש להם לתת עלה וכו'. והעלה שנותנים בזה הוא מלך שחנן רגילין בזה וגדלנו בזה הענין, ונחננין בזה משל שאלו אדם נולד בבית הסוחרות ועמד שם ימי חייו לא היה מרגיש בקול הסוחרות כלל: ב וזהו דעת המפורסם באומתנו, ר"ל שיחזקאל היה מזה הדעת באמרו ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי וכו', ולזה הובא

אלא שהבדל בינינו ובינם שאנחנו נעשה הפחות והם יעשו לעולם הטוב וגם כן כי אף כי נעשה הטוב יקדט לנו ההעדר אבל השכלים והגלגלים אינם כן כי לעולם פועלים הטוב מעת שנמצאו:

פרק ח מן הדעות הקדומים המתפשטים אצל הפילוסופים ורוב האנשים שלתנועות הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד, וזה הדעת מפורסם באומתנו ג"כ, ר"ל שיחזקאל היה מזה הדעת ויורה עליו אמרו ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי, ולזה הובא הפרק, אמנם הוא נמשך להבנת גלגל קבוע וכן חכמים יסברו זה הדעת, אמנם אריסטו ימאן זה ויבאר שאין להם קול. ולא תרחיק היות אריסטו חולק על דעת החכמים בזה

קדשקש

גלגל חמה וקול יציאת הנשמה מהגוף, ואמרו וכן לכלם שאם היה זה בגלגל השמש כן יתחייב לשאר הגלגלים: פרק

פרק ח (ה) הלא תראה כה גודל קול השמש בעת מרוצתה בכל יום בגלגל. פי' אמרו רבותינו שלשה דברים קולם חולק מסוף העולם ועד סופו ומכללם קול המונה של רוני וקול

חולק על דעת החכמים בזה, כי זה הדעת ר"ל היות להם קולות ג' אמנם הוא נמשך אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות חוזרים, וכבר ידעת הכרעתם דעת אומות העולם על דעתם בעניני התכונה האלו, והוא אמרם בפירושו ונצחו חכמי אומות העולם חכמי ישראל, וזה אמת כי הענינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדיבר כפי שהביא אליו העיון, ולזה יאמן מה (ג"ח מי) שהתאמת מופתו: **פרק ט** כבר בארנו לך (פרק ד' מזה החלק) שמספר הגלגלים לא דוקדק בזמן אריסטו, ושהמונים הגלגלים בזמננו תשעה, אמנם מנו הכדור האחד הכולל גלגלים רבים וחשבוהו לאחד, כמו שהתבאר למי שעיון בחכמת התכונה, ולזה לא תרחיק עוד מאמר קצת החכמים א' שני רקיעים הם, שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים, כי אומר זה המאמר מנה כדור הבוכבים כולם אחד, ר"ל הגלגלים אשר בהם כוכבים, ומנה כדור הגלגל המקיף אשר אין כוכבים בו כדור שני, ואמר שני רקיעים הם, ואני אקדים לך הקדמה נצטרך אליה בענין כוונתנו בזה הפרק, והיא זאת, דע כי גלגל נוגה וכוכב יש מחלוקת בהם בין הראשונים מאנשי הלמודים אם הם למעלה מן השמש או תחת השמש, מפני שאין שם כופת יורנו על סדר שני הכדורים האלו, והיה דעת הראשונים בלם שכדורי נגה וכוכב (ה) למעלה מן השמש, ב' ודע זה והבינהו מאד, ואח"כ בא בטלמיוס והכריח היותה מתחת, ואמר שהוא ג' הנאות בענין הטבעי שיהא השמש באמצע ושלושה כוכבים למעלה ממנו ושלושה תחתיו, ואח"כ באו אנשים אחרים באנדלוס חכמו בלמודים מאד, וכארו לפי הקדמות בטלמיוס כי נגה וכוכב למעלה מן השמש, וכבר חבר בזה אבן אפלאח האשבילוי אשר התחברתי עם בנו, ד' ספר מפורסם, אח"כ השתדל בזה הענין הפילוסוף המעולה אבובכ"ר בן אלצאי"ג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו והראה לפני ראיות, ה' כבר העתקנום ממנו, ירחיק בהם שיהיה נגה וכוכב למעלה מן השמש, אבל זה אשר זכרו אבובכ"ר הוא ראית הרחקת זה לא ראית מניעתו, סוף דבר יהיה הענין

כ

שם טוב

אשרי

זה הפרק: ג אמנם הוא נמשך להאמנת גלגל קבוע וכו', ויש לי עיון בזה כי אפי' שנודה גלגל חוזר ומזלות קבועין כמו שהוא האמת עדיין אפשר לומר כי מצד פנישת גלגל אחד בגלגל אחר יחדש מהם קולות עזומים כדעת יחזקאל, ונראה כי לפי הנחת גלגל קבוע ומזלות חוזרין מחייב יותר שיהיו להם קולות מצד הקשת הכוכב בגלגל אבל כשניח שהגלגל חוזר אינם מקיימים זה לזה אלא מחופפים ומצד החסיפה לא יחדשו קולות עזומים, עם שאפשר לבעל דין לחלוק:

פרק ט א שני רקיעים הם. ר"ל שהוא מונה הכדור הכולל גלגלים רבים אחר כן אנוהו כשנמנה הכדורים נמנה הכדור הכולל הגלגלים כדור אחד, ויש אומרים שמפני זה הביא הרב מאמר קצת החכמים שני רקיעים הם לבאר מה שאמר הפסוק ארבע מרכבות יולאות מבין שני הרים שהם שני כדורים: ב ודע זה והבינהו מאד. ר"ל שדעת הראשונים כלם שכדור נוגה וכדור כוכב למעלה מן השמש וכן היה דעת יחזקאל, והארבע חיות הם ארבע כדורים כדור הכוכבים הקיימים וכדור החמשת כוכבי הנבוכה וכדור השמש וכדור הירח, ולכן שנה הרב ואמר מאד כי מי שיניח מחמשת כוכבי הנבוכה יניעו יסוד האויר איך יתכן שיהיה בתוכם השמש שיניע יסוד האש לכן אמר הרב מאד כי צאמת מהוויב הוא שנה' שיהיה השמש למטה מנגה וכוכב: ג הנאות בענין הטבעי, ר"ל שיתכן שיעמוד השמש צאמנע כמלך בחוף מחנהו: ד ספר מפורסם. יקשור עם אמרו וכבר חזר: ה כבר העתקנום ממנו. שרבינו משה העתיק עם תלמיד אבובכ"ר בן אלצאי"ג מאומת ראיות שעשה אבובכ"ר לבאר שנגה וכוכב הם למטה אלצאי"ג אשר התפאר הרב שקרא עם אחד מתלמידיו למעלה מהשמש, ואמר סוף דבר והחכמים היו מסכרת

כזה, כי זה הדעת היות להם קולות אמנם הוא נמשך אחר האמנת אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות חוזרים, וכבר ידעת הכרעתם דעת חכמי אומות העולם על דעתם בעניני התכונה האלו ונצחו חכמי אומות העולם חכמי ישראל, וזה אמת כי הענינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדיבר כפי שהביא אליו העיון, ולזה יאמן מה (ג"ח מי) שהתאמת מופתו: **פרק ט** כבר בארנו לך (פרק ד' מזה החלק) שמספר הגלגלים לא דוקדק בזמן אריסטו, ושהמונים הגלגלים בזמננו תשעה, אמנם מנו הכדור האחד הכולל גלגלים רבים וחשבוהו לאחד, כמו שהתבאר למי שעיון בחכמת התכונה, ולזה לא תרחיק עוד מאמר קצת החכמים א' שני רקיעים הם, שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים, כי אומר זה המאמר מנה כדור הבוכבים כולם אחד, ר"ל הגלגלים אשר בהם כוכבים, ומנה כדור הגלגל המקיף אשר אין כוכבים בו כדור שני, ואמר שני רקיעים הם, ואני אקדים לך הקדמה נצטרך אליה בענין כוונתנו בזה הפרק, והיא זאת, דע כי גלגל נוגה וכוכב יש מחלוקת בהם בין הראשונים מאנשי הלמודים אם הם למעלה מן השמש או תחת השמש, מפני שאין שם כופת יורנו על סדר שני הכדורים האלו, והיה דעת הראשונים בלם שכדורי נגה וכוכב (ה) למעלה מן השמש, ב' ודע זה והבינהו מאד, ואח"כ בא בטלמיוס והכריח היותה מתחת, ואמר שהוא ג' הנאות בענין הטבעי שיהא השמש באמצע ושלושה כוכבים למעלה ממנו ושלושה תחתיו, ואח"כ באו אנשים אחרים באנדלוס חכמו בלמודים מאד, וכארו לפי הקדמות בטלמיוס כי נגה וכוכב למעלה מן השמש, וכבר חבר בזה אבן אפלאח האשבילוי אשר התחברתי עם בנו, ד' ספר מפורסם, אח"כ השתדל בזה הענין הפילוסוף המעולה אבובכ"ר בן אלצאי"ג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו והראה לפני ראיות, ה' כבר העתקנום ממנו, ירחיק בהם שיהיה נגה וכוכב למעלה מן השמש, אבל זה אשר זכרו אבובכ"ר הוא ראית הרחקת זה לא ראית מניעתו, סוף דבר יהיה הענין

ואמרו

ק'שקש

בכחותם במה שיניע, הרצון בזה שכל אחד מאלו הארבעה גלגלים יניע יסוד מיוחד, והרמו כלו לארבע חיות: **פרק ט**

פרק ט (ה) למעלה מן השמש. פי' כי זה הוא הנרצח אצל רבים כדי שישלם לו שהם ארבעה גלגלים מתחלפים [מורה נבוכים ח"ב] ז 7

מורה נבוכים חלק שני פרק ט י

כן או לא יהיה, הנה הראשונים כלם היו מסדרים כוכב ונגה למעלה מן השמש ולזה היו מונין הכדורים חמשה, כדור הירח הסמוך לנו בלא ספק, וכדור השמש אשר הוא למעלה ממנו בהכרח, וכדור החמשה הכוכבים הנבוכים וכדור הנבוכים העומדים, והגלגל המקיף בכל אשר אין כוכב בו, ויהיה מספר הכדורים המצויינים ר"ל כדורי הצורות אשר בהם כוכבים, כי כן היו הראשונים קוראים הכוכבים צורות, כמו שהוא מפורסם בספריהם, יהיו מספרם ארבע כדורים, כדור הכוכבים העומדים, וכדור הכוכבים הנבוכים החמשה, וכדור השמש וכדור הירח, ולמעלה מכלם גלגל אחד חלק אין כוכב בו, וזה המספר הוא אצלי שרש גדול מאד לענין עלה ברעתי לא ראיתי לאחד מן הפילוסופים בכאור, ואולם מצאתי בדברי הפילוסופים ודברי החכמים דברים העירוני על זה, והגני אוכידהו לך בזה הפרק ואבאר הענין:

פרק י ידוע מפורסם בכל ספרי הפילוסופים כשידברו בהנהגה אמרו כי הנהגת זה העולם התחתון ר"ל עולם ההוויה וההפסד, אמנם הוא א ככחות השופעות מן הגלגלים, וכבר זכרנו זה פעמים, וכן תמצא החכמים ז"ל אומרים אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מול ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל, שנאמר הידעת הקות שמים אם תשים משמרו בארץ, ב ומול יקראו נ"ב הכוכב, בתמצא זה מבואר בראשית רבה, אמרו יש מול שהוא ג גומר הלכו לשלשים יום, ויש מול שגומר הלכו ד לשלשים שנה, הנה כבר בארו בזה המאמר ה שאפילו אישי ההוויה יש להם כחות כוכבים מיוחדים להם, ואע"פ שכחות הגלגל מתפשטות בכל הנמצאות, אבל יהיה נ"ב י כח כוכב אחד מיוחד במין אחד ז כענין בכחות הגשם האחד, כי המציאות כולו ה איש אחד כמו שזכרנו (פרק ע"ג חלק ה) וכן זכרו הפילוסופים שלירח כח מוסף ומיוחד ביסוד המים, והראיה על זה תוספת הימים והנהרות בתוספת הירח וחסרונם בחסרונו, והיות המשך בימים עם ה הקדים הירח והחסרון בשוכו לאחור, ר"ל עליותו וירידתו (ה) ברבעי הגלגל, כפי מה שהוא מבואר נגלה למי שהשקיף על זה, אמנם היות לניצוץ השמש מניע יסוד האש זה מבואר מאד, כמו שתראהו מהתפשט החום במציאות עם השמש, ותגבורת קורת (ג"ו קור) ברחקו ממקום או בהעלמו ממנו, וזה מבואר אין להאריך בזכרו, ועלה ברעתי כאשר ידעתי זה, כי אלו הארבעה כדורים המצויינים אע"פ ששופעים מכלם

אפרי

מחשבת לפי שאינם מוכרחות ללל השכל: ו זה המספר חלני שורש גדול, ר"ל צמין מעשה מרכבה מיחזקאל כי מרכבה יחזקאל נבנית על זה הענין: **פרק י** א כחות השופעות מן הגלגלים, ר"ל והכחות ההם הם שפוטות מן הגלגלים בלמטות הכוכבים מנד ניולנס ומצפס ויושפים והחמלהם: ב ומול יקראו ג"כ הכוכב. ר"ל אע"פ שמלה מול לא מחול בדקדוק כי אם על ג"כ מלות מכל מקום ר"ל יקראו ג"כ הכוכב מול: ג גומר הלכו לשלשים יום. זהו בוכב לבנה: ד לשלשים שנה. ר"ל זהו כוכב גלגל שכי: ה שאפילו אישי ההויה, ר"ל מני ההויה, כי מלת ההויה כוללת כל המינים וח"כ פרטי ההויה הם המינים: ו כח כוכב אחד מיוחד, ר"ל כי כל הגלגלים שופעים בעולם השכל בכללות ייחוד: ז כענין כחות הנפש. ר"ל כמו הנפש הנמצאת בחי שפיה פועלת בכללות הגוף, אמנם כח השמע והראות הוא נמשך מהכח הנפשי אשר משכנו במוח: ח איש אחד כמו שזכרנו. ר"ל חלק ח' פרק ע"ג: ט בהקדים היות. ר"ל מפני זה אמר בהקדים כי תועתה תראה יותר מהידיה כשהיא בגלגל ההקפה בל שמוך לרצן יותר משלך בגלגל ההקפה

שם מדב

ואמרו וכן היו הראשונים קוראים הכוכבים צורות רחם פני החיות, והנה ידעת כי המלות קוראים הקדמונים טלה שור חלומים וכו' כי כולם הם צורות חלו הנמצאות וגם שאר הכוכבים היו מניחים להם צורות מהבעלי חיים ולכן נקרא האחד פני אדם והאחר פני שור ופני אריה ופני כשר וכל חלו הם שמות לה' כוכבי לכת כמו שתבאר בחלק ה': וזה המספר חלני שורש גדול מאד לענין עלה ברעתי, ר"ל כי מנות הגלגל הכוכבים הקיימים והו' כוכבי לכת ארבעה כדורים הוא שורש גדול לבאר מעשה מרכבה ואף שלא מלמתי בדברי הפילוסופים ואמנם החכמים העירוני על זה:

פרק י ידוע ומפורסם בכל ספרי הפילוסופים וכו', וזה

הפרק הרחוב הרב לבאר הענינים הכריזים כמעשה מרכבה, ראשונה היות כי בהבנת זה העולם התחתון אמנם היא כחות השופעות מהגלגלים, וזה התחלה לבאר כי פני החיות הם ד' כי כלם יגיעו הדי יסודות. שהם ארבע אופנים והם סבות ג"כ לר' צורות שהם המחזק והצומח והחי ומדבר, שנית ניבא כי אף שימצאו בגלגלים כחות מתפשטות בכל הנמצאות יהיה כח כוכב אחד מיוחד במין אחד, וכדור רחוב ממה שאמרו אין לך יקרא ה"ב מולות חלל כל שאר הכוכבים יקראו מול, הלכו לשלשים שנה וזה אי אפשר שיהיה ח' מהי"ב מולות, והנה זכרו הפילוסופים שלירח כח מוסף ומיוחד ביסוד המים והראיה על זה תוספת הימים והגהרות בתוספת הירח השמש ומגבורת הקור נרחקו: הנה אמר הרב כי אע"פ ששופעות זה מבואר עמד כי וילא מהתפשט החום במציאות השמש

קישוק

ער סוף הצמון תשעים מעלות וכן מכו השוה ער קוטב הדרומי וכן מלמטה נמצא רבעי הגלגל הם ארבעה אחר בחצי השמיים ולמליה

פרק י (ה) ברבעי הגלגל. מ' שהגלגל בחלק לש"ם מעלות חציים למטה מן הקטבים וחציים למעלה ומתקו השוה

מורה נבוכים חלק שני פרק י

מינו תמיד ושמירת אישיו זמן אחד, וזהו ענין הטבע, אשר יאמר שהוא חכם מנהיג, משגיח בהמצאת החי במלאכת מחשבת, משגיח בשמירתו והתמדתו, בהמציא כחות נותנות צורה הם סבת מציאותו, וכחות זנות הם סבת עמידתו ושמירתו הזמן, שאפשר הכוונה הוא זה הענין האלהי המניע כפי שתי הפעולות האלו באמצעות הגלגל, ומספר הארבעה הזה הוא נפלא ומקום התבוננות, במדרש נתחזא אמר ^ב כמה מעלות היו בסולם ארבע, ור"ל אמרו והנה סולם מוצב ארצה, (ד) ובכ"ה המדרשות זכר שארבע מחנות של מלאכים הם, והושב זה פעמים, וראיתי בקצת הנוסחאות ^ז כמה מעלות היו בסולם שבע, אבל הנוסחאות כלם וכל המדרשות מסכימים שמלאכי אלהים אשר ראם עולים ויורדים אמנם היו ארבעה לא יותר, שנים העולים ושנים היורדים, ושארבעה אחרים בארבעה אחת ממדרגות הסולם, והיו הארבעה בשורה אחת השנים העולים והשנים היורדים, עד שהם למדו מזה שרוחב הסולם היה עולם ושליש עולם במראה הנבואה, כי רחב המלאך האחד במראה הנבואה היה שעור שלישי העולם, כאמרו וגיתו כתרשיש, יהיה רחב הארבעה א"כ עולם ושליש, וכמשלי זכריה בתארו P (ה) ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים וההרים הרי נחשת, אמר בפירושו זה אלה ארבע

שם טוב

אפודי

הא' היות המתהווה וכו' שמירה המתהווה זמן הקלוב לו : פ כמה מעלות היו בסולם ארבע. ר"ל זהו הפירוש השלישי שפי' בואת הנבואה הרב המורה ועשו יערש סולם המיניחות השפל לבד וכל שישם סם ארבע מעלות, ר"ל שהמדרש הכאשר נחלק לארבעה חלקים והארבעה מלאכים הם הארבע יסודות אשר שמים מהם עולים על המקור וכן האור והאש ושמים מהם יורדים והם הארץ והמים ושכלם נתקבלו במדרגה א' שהארבע יסודות מלאות בכל ממוזג מיניחות אחד ממדרגה. ויש מפרשים מלאכי אלהים הם הארבעה פנים והם המחזק והעומם והי והמדבר, ושמים מהם עולים ר"ל שמה מעולים במעלה המחזקים והם התי והמדבר ושנים מהם יורדים והם המחזק והעומם, שכלם נתקבלו במדרגה א' ר"ל שכלם נמלאו באלה : צ כמה מעלות היו בסולם שבע. וכפי אותה נוסחא ר"ל ששבע לורות הם קדמות לנורות האלה ושכלם נתקבלו אל האלה השבע הם ד' לורות היסודיות והמחזק והעומם והתי ובאלה נקבלו כלם : ק ארבע מרכבות יוצאות ר"ל ארבע יסודות יוצאות מבין שני ההרים שמה החמר

שם על כל ד' היותר טוב והדברים שם על כל היופי, והכח השומר ישמור האיש מכל הפגעים ומכל המקרים כאלו היו אלו הכחות בחירות, ובעבור זה יאמר שהטבע חכם מנהיג משגיח במלאכת החי ומשגיח בשמירתו והשגחתו הם סבות עמידתו. לכן יוחסו אלו השני כחות הכלים מהגלגלים כדיו אדם, וזכו אמרו כמעשה מרכבה ודיו אדם מתחת כנפיהם כי אחר התנועה ימשך מהגלגל אלו השתי כחות אשר הם בתכלית השלמות כאלו היו כדיו אדם אשר יד האדם יש להם כפולה מכל שאר הכחות לעשות כל מלאכת מחשבת, וכבר אמר הרב בפרק שלמי זה שהמספר הד' כדורים חמינו העירוכו עליהם, והביא המאמר בזה מר"ל ואמרו כמה מעלות היו בסולם ארבע, ר"ל אמרו והנה סולם וכלל המדרשות יזכור שהם ארבע מחנות של מלאכים, והם אלו הארבעה כדורים והארבעה אופנים והארבעה פנים. וראיתי בקצת הנוסחאות כמה מעלות היו בסולם שבעה, ואמרו המפרשים כי מנינם על זה התואר הארבע יסודות והמחזק והעומם והתי ובאלה נתחדרו כלם, והנראה לי כי היסודות הם מדרגה אחת והמחזק מדרגה

אחרת והעומם מדרגה אחרת והתי מדרגה אחרת, והאלה הרב הוא השכל הפועל, וכל המדרשות כלם מסכימים יותר, שנים העולים רוצה לומר שנים עולים במחולק ואם למעלה במחולק ואם למעלה עולה המעלה כקשור והארץ יורדת למטה כהחלט והמים כקשור : וכלם נתחדרו במדרגה אחת, הרצון בו כי אין לאחד מהם זולת לורה אחת פשוטה דומתה וכלם יתפעלו ויתמזגו ויתהוו מהם מורכב אחד, עד שלמדו מזה שרוחב הסולם עולם ושליש, אחר שרוחב מלאך אחד שליש העולם, ירצה כי העולם נחלק בשלושה חלקים עולם השכלים ועולם הגלגלים וזה העולם השלישי כל אחד מהלה יקרא מלאך אס כן המלאך הוא שלישי של עולם, ונתחברו לזה העולם השפל ארבע יסודות אשר כל אחד מהם יקרא מלאך אס כן צוה העולם השפל אשר שנחלקו הארבעה מלאכים שם הארבע יסודות וכל מלאך יקרא שליש העולם כי הם באמת שלש חלקים כמו שאמר אס כן בסולם נמלאו שלשה עולמות ושליש העולם כי הג' יסודות הם כנגד שלשה עולמות והרביעי הוא שליש העולם : ונתחברו זכריה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים

כשהוא זכח להשכיל ואח"כ שיתבדק הנאצל למי דעת הרב הוא השכל הפועל, וכל המדרשות כלם מסכימים יותר, שנים העולים רוצה לומר שנים עולים במחולק ואם למעלה במחולק ואם למעלה עולה המעלה כקשור והארץ יורדת למטה כהחלט והמים כקשור : וכלם נתחדרו במדרגה אחת, הרצון בו כי אין לאחד מהם זולת לורה אחת פשוטה דומתה וכלם יתפעלו ויתמזגו ויתהוו מהם מורכב אחד, עד שלמדו מזה שרוחב הסולם עולם ושליש, אחר שרוחב מלאך אחד שליש העולם, ירצה כי העולם נחלק בשלושה חלקים עולם השכלים ועולם הגלגלים וזה העולם השלישי כל אחד מהלה יקרא מלאך אס כן המלאך הוא שלישי של עולם, ונתחברו לזה העולם השפל ארבע יסודות אשר כל אחד מהם יקרא מלאך אס כן צוה העולם השפל אשר שנחלקו הארבעה מלאכים שם הארבע יסודות וכל מלאך יקרא שליש העולם כי הם באמת שלש חלקים כמו שאמר אס כן בסולם נמלאו שלשה עולמות ושליש העולם כי הג' יסודות הם כנגד שלשה עולמות והרביעי הוא שליש העולם : ונתחברו זכריה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים

קישקש

קלים ולא בעינים יש להם השתתפות עם היסודות כמו הלבנה שיש לה אופל בעיניה כמו הארץ וכן חלק המאיר קמה דומה לטבע האש ומוכר כן אומר הפסוק נחשת קלל, אלה ארבע רוחות השמים ויצאות מתחיצת על ארון כל הארץ ארבע רוחות רמו על אותם הארבע מרכבות והם עלות כל מה שיתחברש במציאות עולם השמאל והוא עולם התורה וההפסד, ואמרו המתחיצת על ארון כל הארץ שחם ששמים עומדים שלוחות ארון כל הארץ ושהוא השי"ת, והרצון בזה שבהשפעת והרו ואורו ונבואותו עליהם עיבתם והקפתם סביב הארץ ישפיעו מהנבואות המושפעות עליהם על עולם התורה וההפסד, ואמרו על ארון כל הארץ כמו כל צבא השמים העומדים עלי שערצון בזה לפני :

המשתתפות השני הנה יראה לחוש שהמתנועע אשר לו יחזור ויגיע אל הקצה אשר אליו יתנועע המתנועע קודם הגיעו אל הקצה אשר חזר אליו : (ד) ובכל המדרשות יזכור שארבע מחנות של מלאכים הם. רצה בזה ד' פעמים ארבעה והוא רמו לכל מה שאמר וארבע סבות תנועת המתנועע וארבע כחות המגיעות ממנו וארבעה גלגלים שהם מנועים ארבע יסודות, שנים עולים ושנים יורדים רמו בזה לארבע יסודות שנים עולים האש והאור. שנים יורדים המים והארץ ויתקבצו במדרגה אחת שהם מתערבים יחד ויתהוו מהם ההיות, או ירצה בזה שנים עולים והשפעת החיובית והמורבת ושנים יורדים הצומח והרוחם, ושנקבצו יצאו במדרגה ר"ל באדם שאילו כלם נקבצים : (ה) ארבע מרכבות כולם מבין שני ההרים וההרים הרי נחשת, פי' ד' מרכבות רמו לר' היות ואמר ההרים הרי נחשת אע"פ שהגלגלים לא

מורה נבוכים חלק שני פרק יא

ארבע רוחות השמים יוצאות מהתיצב על אדון כל הארץ, והן עלת כל מה שיתחדש, ואמנם זכרון נחשת, וכן אמרו נחשת קלל, הראה בו קצת השתתפות, והנה תשמע אחר זה בזה הערה, ואמנם אמרם ר' שהמלאך שלישי העולם, והוא אמרם בבראשית רבה בזה הלשון שהמלאך שלישי של עולם, הוא מבואר מאד, וכבר בארנו זה בחבורנו הגדול בתלמוד, כי הנבירות כלם שלשה חלקים, השכלים הנפרדים הם המלאכים, והשני גופות הגלגלים, והשלישי החמר הראשון, ר"ל הגופות המשתנות תמיד אשר תחת הגלגל, כן יבין מי שירצה להבין חידות הנבואה, ויעורר משנת השבחה, וינצל מים הסבלות, ויעלה אל עליונים למעלה, אמנם מי שיישום במי סבלותו וירד ממה ממה, לא יצטרך שימריה גופו ולא לבו, יניה התנועה והוא ירד למטה במעב, והבין כל מה שנזכר והשתכל בו :

פרק יא דע כי א עניני התכונה האלו הנזכרים, כשיקראם ויבינם איש למודי לכו, יחשוב שהם מופת חותך על שצורת הגלגלים ומספרם כך, ואין הענין כן ואין זה המבוקש בחכמת התכונה, אבל מזה ענינים מופתיים שהם כן כמו שהתבאר במופת ב (ה) שדרך השמש דרך נוסה מן הקו השווה, וזה מה שאין ספק בו, אבל אם יש לו גלגל יוצא חוץ למרכז או גלגל הקף לא התבאר במופת, וזה ממה שלא יגיש עליו בעל התכונה, כי כוונת החכמה הזאת להניח תכונה שיתכן עמה שתהיה תנועת הכוכב אחת סבובית, אין מהירות בה ולא איחור ולא שנוי, יהיה המתחייב מן התנועה הריא נאות למה שיראה, וישתדל עם זה שיממש התנועות, ומנין הגלגלים כל מה שיוכל כי על דרך משל כשנוכל להניח תכונה שיתכן עמה הנראה מתנועת זה הכוכב בשלושה גלגלים, ותכונה אחרת שיתכן עמה זה בעצמו בארבע גלגלים מן הראוי שנסמך על התכונה שמספר תנועותיה מעט, ולזה בחרנו בשמש יציאת המרכז על גלגל סבוב כמו שזכר במלמיוס, ולפי זה הענין, כאשר השגנו תנועות הכוכבים העומדים כלם תנועה אחת, לא תתחלק ולא תשתנו הנחותיה קצתם מקצתם, הסכמנו על היותם כולם בגלגל אחד, ולא ימנע שיהיה כל כוכב מהם בגלגל, ויהיו תנועותיהם כלם אחת, והגלגלים ההם כלם על קטבים אחרים, ויהיו אז השכלים לפי מספר הכוכבים, כמו שנאמר

אפודי שם טוב

ההרים שהם החמר הראשון והצורה הנשמית, ואמרו וההרים הרי נחשת שאלו ההרים מנד עצמם הם א"ל כהם ההפסד וזה אמרו הרי נחשת נעדר מן השחפה, או אפשר שירצה שההרים הם שני כדורים האחד כדור כל הגלגלים המורכבים והי גלגל ערבות הגלגל מורכב, ובאמרו הרי נחשת ירצה שחמרים ונקי ונכבד כמו הנחשת קלל שהוא זך ונקי בחימו, ואמרו והבין כל מה שזכור והסתכל בו, הרצון כי ראוי להבין כל מה שזכור בזה הפרק שהם דברים גדולי ערך, וחזר ואמר והסתכל בו כי בזה יתבאר מעשה מרכבה :

פרק יא דע כי עניני התכונה וכו' כבר ידעת ממה שקדם כי כל מה שזכר הרב בעניני החכמות הוא לבאר מעשה מרכבה או מעשה ראשית, וזה הפירוש ג"כ הוא לבאר מעשה מרכבה, ולמה שאמר במעשה מרכבה ומתוכס דמות ארבע חיות ואמר ג"כ ודמות על ראשי החיה רקיע וזה לא נזכר בעולם ההוייה וההפסד ר"ל לא נזכר שם דמות למה שהם דברים מנוארים אין בהם ספק, אבל בעניני הקבוצה ובעניני האלכות יאמר דמות למה שהם רחוקים מדיעותנו ואין לנו ידיעה אמיתית בהם, ולמה שזכר יחשוב מושב שבעניני התכונה הם כלם דברים מנוארים רצה הרב לבאר שאין הדבר כן, וזה אמרו דע שהם מופת חותך על שצורת הגלגלים ומספרם כן ואין בענין כן וגם אין זה מבוקש בענין התכונה, אבל יש בעניני התכונה מופתים ומופתים שהם כן ומהם דברים מופתים, ומה שאין בו ספק אמר הנביא יחוקאל שהם כן כלי ספק, אמר בהם שהם כמו שהם ולא אמר בהם דמות אבל דברים המופתים אמר בהם דמות, ולמה שיש ספק אם מספר הדברים ארבע או יותר אמר דמות ארבע חיות, ולמה שיש ספק אם ימצא גלגל בלתי מכוכב אמר גם כן ודמות על ראשי החיה רקיע, והבין זה כי הוא

הראשון והצורה הנשמית, או אפשר לומר שארבע מרכבות יוצאות מנין שני ההרים הם שני כדורים, האחד הוא כדור כל הגלגלים המרכבים, והשני הוא גלגל ערבות הגלגלים כוכב וכמו שכתבתי בפרק סי, וזהו ירצה באמרו שני ההרים, ובאמרו הרי נחשת ירצה בו שהמרים זך ונכבד ונקי כמו הנחשת קלל שהוא זך ונקי ונכבד בחימו, או אפשר לומר שאלו ההרים מנד עצמם הם אפשרי ההפסד וזהו אמרו הרי נחשת נגזר מהשחפה, אמנם יקנה הגלגלים והבלתי נפסד מן הגלגל, וההרים הרי נחשת ר"ל שאלו ההרים נופלים מחס ההוייה וההפסד, ואמרו נחשת נגזר מהשחפה: ר' שהמלאך שלישי של עולם. ר"ל שהכמות הכוללת העולמות נחלקים לשלושה חלקים וכל סוג מהכמות ההם נקרא מלאך א"ל ידק אמרו שהמלאך שלישי של עולם נבחינו זה הענין :

פרק יא אלו הענינים הכוכביים. ר"ל שנתנו לומר שיהיה כוכביים מקיימים גלגל אחד ויחשב שהענין כן מבואר ואינו: ב שדרך השמש עומד מהקו השווה. ר"ל שהשמש נוסה מתחת גלגל המולות כ"ב מעלות כמו שהתבאר: ג ולא בחרנו בשמש ויציאת המרכז. ר"ל שכתבנו לומר שיהיה בגלגל השמש ויציאת מרכז לכו ולא אמרנו בו שיהיה בגלגל הקף כי הגלגל הקף יש בו שני ענינים, האחד גלגל הקף

כי עניני התכונה האלו הנזכרים כשיבינם איש למודי יחשוב כי ענין כן וגם אין זה מבוקש בענין התכונה, אבל יש בעניני התכונה מופתים ומופתים שהם כן ומהם דברים מופתים, ומה שאין בו ספק אמר הנביא יחוקאל שהם כן כלי ספק, אמר בהם שהם כמו שהם ולא אמר בהם דמות אבל דברים המופתים אמר בהם דמות, ולמה שיש ספק אם מספר הדברים ארבע או יותר אמר דמות ארבע חיות, ולמה שיש ספק אם ימצא גלגל בלתי מכוכב אמר גם כן ודמות על ראשי החיה רקיע, והבין זה כי הוא

פרק יא (ה) שדרך השמש דרך נוסה: מירוש שדרך סבובו חוץ דרך גלגל המולות והמולות נשים חציים לפסוק

קרקשקש

מורה נבוכים חלק שני פרק יא

שנאמר היש מספר לגדודיו ר"ל לרבוים, כי השכלים וגרמי השמים והכחות כלם הכל גדודיו, ד' וא"א מכלתי שיכלול מיניהם מספר, עד שאלו היה הענין כן (ג) לא היה נפסד עלינו סדרנו במנותנו נגלגל הכוכבים העומדים כדור אחד, כמו שמנינו חמשת גלגלים הכוכבים הנבוכים עם רוב גלגלים כדור אחד, כי הכונה כבר הבינות אותה, שאמנם נמנה כל הכח אשר השגנוהו במציאות השגה כוללת, מכלתי שנוהר לנכול אמתת השכלים והגלגלים, אבל המכוון כולו שהמציאות מתהת הבורא יתעלה יחלקו שלשה חלקים, האחד מהם השכלים הנפרדים, והשני הנופות הגלגלים אשר הם נושאים לצורות עומדות, לא תעתק הצורה בהם מנושא לנושא ולא ישתנה הנושא ההוא בעצמו, והשלישי אלו הנשמים ההויים הנפסדים אשר יכללם חמר אחד, ושההנהגה שופעת מהבורא יתעלה על השכלים כפי סדרם, ומן השכלים ישפעו מהם ממה שרוחן להם טובות ואורים על גופות הגלגלים, וישפעו מן הגלגלים כחות וטובות על זה הנוף ההוא הנפסד ברוב מה שהוחנו מהתחלותיהם. ודע כי כל משפיע טוב אחד בזה הסדר (ג) אין מציאות המועיל ההוא וכונתו ותכליתו להועיל זה המקבל התועלת לבד, כי יתחייב מזה השקר הגמור, וזה כי התכלית יותר נכבד מן הדברים, אשר הם כנגל התכלית, והיה מתחייב א"כ שיהיה מציאות העליון השלם והנכבד מפני הפחות, ולא ידמה זה משכיל, אבל הענין כמו שאספר, וזה כי הדבר השלם כבד אחד מן השלמות, אפשר שיהיה השלמות ההוא כנכול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לולתו, ואפשר שיהיה שלמותו בענין שיותר ממנו שלמות לולתו, כאלו תאמר על דרך משל שיהיה איש יש לו מן המסון מה שיספיק בצרכיו לבד, שלא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לולתו, ואחר יש לו מן המסון יותר לו ממנו מה שיעשיר אנשים רבים, עד שיתן לאיש אחד שיעור שיהיה בו האיש ההוא נ"כ עשיר, ויותר לו מה שיעשיר בו איש שלישי. וכן הענין במציאות שהשפע המניע ממנו יתעלה להמציא שכלים נפרדים, ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל, ואצלו תפסק המציאת הנפרדים, וכל נפרד תשפע ממנו ג"כ המצאה אחת עד שיתעור הגלגלים אל נגלגל הירח, ואחריו זה הנוף ההוא הנפסד, ר"ל ההמר הראשון ומה שחורכב ממנו, וכל גלגל יגיעו מאותו כחות אל היסודות עד שישלם שפעם אל תכלית ההויה וההפסד, ואלו הענינים כלם כבר בארנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו, כי אומתנו אומה חכמה שלימה, כמו שבאר יתעלה על ידי האדון אשר השליסנו, ואמר רק עם חכם ונכון הגוי וגו', אך כאשר אבדו טובותינו רשעי

שם טוב

אפודי

והשני יצאת מרכז: ד' וה"א מכלתי שיכלול מיניהם מספר. ר"ל שאסילו יונג סיהיו כל הכוכבים מהכוכבים הקיימים בגלגלו המיוחד עדיין אי אפשר צלל ממנה מיני הדבורים ונמנה כל הכוכבים קיימים כדור אחד עם רוב דבורים בגלגלים כפי מה שהזכר עכשו: ה' מנושא לנושא. ר"ל מחמר נגלל

הוא נפלא. עוד רצה הרב לבאר בזה הפרק כי אף שהדברים המושגים הם רבים לא יסגם מספר כח"ש היש מספר לגדודיו, ר"ל לרבוים, עם כל זה כל הנמצאות מתחת הכורא יחלקו שלשה חלקים, האחד מהם השכלים הנכדלים, והשני גופות הגלגלים, והשלישי אלו הנשמים ההויים הנפסדים, ואמנם גופות הגלגלים הם נכדלים מחלו הנפסים אשר כבאן והנחיי יבדל מההויה נפסד, ולכן כי כל אחד מהראיות השגות הרבה והכן זה ג"כ. והנה השפע הבא מהסר ראשונה יבא אל השכלים הנכדלים ואחר כך אל הגרמים השמימיים והח"כ לזה העולם ולזה רמז אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת, ודע כי כל משפיע טוב מן השכלים הנכדלים והגלגלים אין מציאות המועיל וכונתו ותכליתו להועיל זה המקבל התועלת לבד כי יתחייב מזה השקר הגמור, וזה כי התכלית יותר נכבד מן הדברים, אשר הם כנגל התכלית, והיה מתחייב א"כ שיהיה מציאות העליון השלם והנכבד מפני הפחות, ולא ידמה זה משכיל, אבל הענין כמו שאספר, וזה כי הדבר השלם כבד אחד מן השלמות, אפשר שיהיה השלמות ההוא כנכול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לולתו, ואפשר שיהיה שלמותו בענין שיותר ממנו שלמות לולתו, כאלו תאמר על דרך משל שיהיה איש יש לו מן המסון מה שיספיק בצרכיו לבד, שלא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לולתו, ואחר יש לו מן המסון יותר לו ממנו מה שיעשיר אנשים רבים, עד שיתן לאיש אחד שיעור שיהיה בו האיש ההוא נ"כ עשיר, ויותר לו מה שיעשיר בו איש שלישי. וכן הענין במציאות שהשפע המניע ממנו יתעלה להמציא שכלים נפרדים, ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל, ואצלו תפסק המציאת הנפרדים, וכל נפרד תשפע ממנו ג"כ המצאה אחת עד שיתעור הגלגלים אל נגלגל הירח, ואחריו זה הנוף ההוא הנפסד, ר"ל ההמר הראשון ומה שחורכב ממנו, וכל גלגל יגיעו מאותו כחות אל היסודות עד שישלם שפעם אל תכלית ההויה וההפסד, ואלו הענינים כלם כבר בארנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו, כי אומתנו אומה חכמה שלימה, כמו שבאר יתעלה על ידי האדון אשר השליסנו, ואמר רק עם חכם ונכון הגוי וגו', אך כאשר אבדו טובותינו רשעי

ראוי היה שיאמר וראוי וראוי אפודי וראוי אפודי שלשה פעמים עם שיש השפע הבא מהסר ראשונה יבא אל השכלים הנכדלים ואחר כך אל הגרמים השמימיים והח"כ לזה העולם ולזה רמז אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת, ודע כי כל משפיע טוב מן השכלים הנכדלים והגלגלים אין מציאות המועיל וכונתו ותכליתו להועיל זה המקבל התועלת לבד כי יתחייב מזה השקר הגמור, וזה כי התכלית יותר נכבד מן הדברים, אשר הם כנגל התכלית, והיה מתחייב א"כ שיהיה מציאות העליון השלם והנכבד מפני הפחות, ולא ידמה זה משכיל, אבל הענין כמו שאספר, וזה כי הדבר השלם כבד אחד מן השלמות, אפשר שיהיה השלמות ההוא כנכול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לולתו, ואפשר שיהיה שלמותו בענין שיותר ממנו שלמות לולתו, כאלו תאמר על דרך משל שיהיה איש יש לו מן המסון מה שיספיק בצרכיו לבד, שלא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לולתו, ואחר יש לו מן המסון יותר לו ממנו מה שיעשיר אנשים רבים, עד שיתן לאיש אחד שיעור שיהיה בו האיש ההוא נ"כ עשיר, ויותר לו מה שיעשיר בו איש שלישי. וכן הענין במציאות שהשפע המניע ממנו יתעלה להמציא שכלים נפרדים, ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל, ואצלו תפסק המציאת הנפרדים, וכל נפרד תשפע ממנו ג"כ המצאה אחת עד שיתעור הגלגלים אל נגלגל הירח, ואחריו זה הנוף ההוא הנפסד, ר"ל ההמר הראשון ומה שחורכב ממנו, וכל גלגל יגיעו מאותו כחות אל היסודות עד שישלם שפעם אל תכלית ההויה וההפסד, ואלו הענינים כלם כבר בארנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו, כי אומתנו אומה חכמה שלימה, כמו שבאר יתעלה על ידי האדון אשר השליסנו, ואמר רק עם חכם ונכון הגוי וגו', אך כאשר אבדו טובותינו רשעי

קישוקש

לצפון וצפון לדרום: (ג) לא היה נפסד עלינו סדרנו במנותנו גלגל כוכבים כדור אחד, פ"י אפילו היו הגלגלים רבים במספר הכוכבים לא נחוש לזה אחר שהבא המושג מכלם אחד מכלתי שנוהר לנכול אמתת השכלים והגלגלים מכלתי שנושא לב לאשתת השכלים הנפרדים: (ג) אין מציאות המועיל וכונתו ותכליתו להועיל זה המקבל התועלת לבד: פ"י כבר אמרנו בזה

שהש"ת כשרצה להמציא זה המציאות כפי מה שהמציאו אם מציאות השכלים הנפרדים ואם מציאות הגלגלים שהם בעלי חמרים וצורות קיימות בלתי נעתקות מצורה לצורה ומצויר בעלי חומר משתנה האישיות שהו הוא עולם ההויה וההפסד המביע בגלגלים כחות אשר בהקפתם וסובבם יקנו בהם שלמות עצמם וקיום ושלמות וזלזלם, אז הוא אשר ישפיע להם הטוב המיד ברצונו

מורה נבוכים חלק שני פרק יא יב

רשעי אנשי האומות הסבלות, ואברו חכמתנו וחכורינו, והמיתו חכמינו, עד ששבנו סכלים כמו שיער רע בעונותינו ואמר ואברה חכמת חכמי וזכית נבוכיו תסתתר, והתערבנו בהם, ונעתקו אלינו דעותיהם כמו שנעתקו אלינו מדותיהם ופעולותיהם, וכמו שאמר בדמיון המעשים, ויתערבו בנוים וילמדו מעשיהם, כן אמר בהעתק דעות הסכלים אלינו, ובילדי נכרים ישפיקו, תרגם יונתן ב"ע ובנימוסי עממין אולין, וכאשר גדלנו על מנהג דעות הסכלים שבו אלו הדעות הפילוסופיות כאלו הם נכרים סתורתנו כזורתם מדעות הסכלים, ואין הענין כן. ואחר שנכפל בוברנו וברון השפע פה"ש ומהשכלים צריך שנבאר לך אמתתו, ר"ל הענין אשר יכונה בשפע ואח"כ אחליל לבאר בחדוש העולם:

פרק יב מבואר הוא שכל מהודש יש לו סבה פועלת בהכרח, היא אשר חדשתהו אחר שלא היה נמצא, והפועל ההוא הקרוב לא ימלט מהיותו נשם או לא נשם, (b) וכל נשם לא יעשה א' מאשר הוא נשם, ואמנם יעשה מעשה אחד מאשר הוא נשם אחד ר"ל בצורתו, ב' והנה אדבר בזה אחר כך, והפועל ההוא הקרוב המחודש לדבר המחודש אפשר היותו א"ב (ג"ה ג"כ) מחודש, וזה לא ילך אל לא תכלית, אבל א"א לנו בהכרח אם יש דבר מהודש מבלתי שנגיע למחדש קדמון בלתי מחודש הוא אשר חדשו, ונשארו לשאול על מה החדש עתה ולא החדש זה מקודם (ג) אחר שהוא נמצא, וא"א בהכרח מבלתי שיהיה המנועות הפעולה היא המחודשת קודם החדשה, אם מהעדד ערך אחד בין הפועל והפעול, אם היה הפועל נשם, או מפני העדר הכנת החכר, אם היה הפועל בלתי נשם, וזאת ההצעה כולה כפי מה שיחייבהו העיון הטבעי, מבלתי שנגיעה עתה לקדמות העולם או החדשו, כי אין זה כונת זה הפרק. וכבר התבאר בחכמת הטבע כי כל נוף שיעשה

שם טוב

בין נחליות הגרמים השמימיים בין מה שנאמר בזה העולם כולו נמצא נחמס דרשית ומעשה מרכבה, וכל מה שפירש עד הנה רמו למעשה מרכבה וסוד מעשה דרשית, ולכן אמר ואלו הענינים כבר נדארו שאינם סותרים דבר ממה שאמרנו נבואינו וחכמינו אכל מסכים עמהם ומבאר ענינים וזוהי זה בעבור כי אומות אומה חכמה ושלמה היתה לא כמו שהיא עתה כי רשעי האומות הסבלות אברו חכמינו וחכורינו עד ששבנו סכלות כמו שיער רע בעונותינו ואמר ואברה חכמת חכמי וזכית נבוכיו תסתתר עד ששבנו אלו הענינים הפילוסופיים האלהיים כאלו הם נכרים מחורתנו כזורתם מדעות הסכלים אשר יתבזז הכל בכל מה שאמר אריסטו"ו הוא זוף וכזו ויזיא חכמת וכו' וסוד נחמס דרשית, או יחשבו שהם כפשוטו, ואין הדבר כן אצל כל הנמצא לחכמי הפילוסופים וזאת מהודש העולם וקדמותו וההשגחה כפי דעת הרב הוא נמצא לחכמינו ורשאינו נמצא לנבואינו אחר שקבלו ממה רבינו עליו השלום ארון הנביאים וכו' היה אז לחכמים כח"ש ז"ל כי משה היה אז בתורה ורשאינו לחכמה, ואחר שנכפל בדברינו וברון השפע אחת השם יתעלה והשכלות צריך שיהיה לך אמתתו וזה יהיה צריך הנמשך לזה:

אפרי

אחר אל חמר גלגל אחר: ו ונעתקו אלינו דעותיהם. ר"ל פרומוסיה: כי רשעינו הוא גס אחד. ר"ל מאשר הוא נשם טבעי מלך זורח הפעיות: ב וזהו הדבר בזה אחר כן. ר"ל שזהו הפרק יבאר איך יפעל הנשם בזורחו:

פרק יב מבואר שכל מהודש יש לו סבה פועלת בהכרח כו', דע ג"כ כי זה הפרק הוא ביאור גם כן ממעשה מרכבה, כי אחר נחמס מרכבה כמראה הקשת כי לא ימנע מהיותו תמיד מלך השמש אלא מלך שלל ויתאוו המקבלים, כן השפע הבא משהם אם ימנע ימנע כמו המקבלים ואם זה יעדיף וזה יחסר הוא ג"כ מלך המקבלים כי מלך יתעלה או מלך השכלים הנדללים לא ימנע שום פעולה, אחר הכחזב כי שמש ומגן ה' זכאות לא ימנע הטוב להולכים בתמים, ורשאינו הניח כי כל מהודש יש לו סבה פועלת בהכרח אחר שהדבר לא יחדש את עצמו והפועל ההוא הקרוב לא ימלט מהיותו נשם או לא נשם, וכל נשם לא יעשה מעשה אחד מאשר הוא נשם אחד, ר"ל מאשר הוא בעל זורה, ואמרנו והנה אדבר בזה אחר זה, שזוה הפרק יבאר איך יפעל הנשם בזולתו או יהיה קרוב או רחוק, והפועל ההוא הקרוב מחדש לדבר המחודש אפשר היותו גם כן הוא מחדש וזה לא ילך אל נב"ח, אחר שכבר התבאר שאל לא ימצא לחשון לא ימצא אחרון א"כ אי אפשר שיהיה מחדש קדמון בלתי מחודש הוא אשר חדשו, ונשארו לשאול למה החדש עתה ולא החדש מקודם שיהיה נמצא ואי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה המנועות הפעולה קודם החדשה אם מהעדד ערך אחד בין הפועל והפעול אם היה הפועל נשם או מפני העדר הכנת החכר אם היה הפועל בלתי נשם, והרצון כי מהעדד ערך בעבור שהמנועות רחוק מהמתנועות או בעבור העדר הכנת כי השכל הפועל השפע רבא ממנו תמיד ואם יעדר פעולתו הוא בעבור שלא ימצא שום כחכה כמו שאמר הגרונ' להקב"ה לגור צורת ממוריס. כי כשלא ימצא הדבר מוכן הפעל לא ימשך מהפועל אף כי היה הפועל נמצא, כי כל נוף שיעשה

קישוק

בצורתו בלי אמצעות או באמצעות השכלים הנפרדים יגיעו כחות גדלגלים שפע רב לקיום עצמם ולקיום וולתם באמצעותם: **פרק יב** (ש) וכל נשם לא יעשה מעשה אחד מאשר הוא נשם. פי' מצד שזורת הנשמות לכלם שא"כ היו כל הנשמים פועלים ואין זה כן אבל כל נשם הוא פועל מצד הצורה המיוחדת לו והמבדילה אותו מזולתו כאלו האמר האש פועל מצד צורתו המיוחדת שהוא היתום והיושב. שאם היתה זה מצד צורת הנשמים היו כל הנשמים פועלים בכחו זה הפעל: (ג) אחר שהוא נמצא, רוצה בו אחר שהמחדש הקדמון נמצא, ואי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה המנועות הפעולה, הרצון בזה אחר

מורה נבוכים חלק שני פרק יב

שיעשה מעשה אחד בנוף אחר, לא יעשה בו רק כשיפגשוהו או יפגוש מה שיפגשוהו, אם היה מעשה הפועל שהוא באמצעים, דמיון זה כיוה הגוף אשר הוחם עתה, הוחם בפגוש אותו גוף האש, או שהאש חממה לאויר והאוויר המקיף בנוף והוא חממו, ויהיה הפועל הקרוב לחמום הגוף הוא גוף האוויר החם, עד שהאבן השואבת אמנם תמשוך הברזל מרחוק² בכח שלתפוס ממנו באויר הפגוש הברזל, ולזה לא תמשוך על אי זה רוחק שיוזמן, כמו שלא יחמם זה האש על אי זה רוחק שיוזמן, אבל על רוחק שישתנה האוויר אשר בינו ובין הדבר המתחמם מכחו, אבל כשיפסק חום האוויר מזה האש תחת זאת השעוה לא תתך ממנה, ⁷ כן הענין במה שימשך, וזה אשר לא היה חם ואחר כך נתחמם א"א לו בהכרח מבלתי סבה מחממת התחדשה, אם איש התחדשה, או שתהיה ממנו על רוחק אחד והשתנה הרוחק ההוא והערך ההוא הוא אשר היה נעדר ואח"כ התחדש, וכן נמצא סבות כל מה שיתחדש במציאות סמחודשים תהיה סבתם המזנות היסודות, אשר הם גשמים (ג) פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם, ה' ר"ל שסבת הרושם קריבת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף, אמנם מה שנמצארו סמחודשים¹ שאינם נמשכים אחר מוג, והם הצורות כלם, א"א להם גם כן מבלתי פועל ר"ל נותן הצורה, והוא בלתי גשם, (ד) כי פועל הצורה צורה לא בחומר, כמו שהתבאר במקומותיו, וכבר העירונו על ראיית זה כמה שקדם, וממה שיבאר לך זה גם כן, כי כל מוג מקבל התוספת והחסרון (ה) והוא יתחדש ראשון ראשון, והצורות אינם כן שהם לא יתחדשי ראשון

שם טוב

אפרי

ג נכח שיתפוס בו. ר"ל מלד לזכות מה שיואל מהאבן השואבת ומחמםם באויר: ד כן הענין בו. ר"ל כמו שהאש לא יחמם על אי זה מרחק שיוזמן כן האבן השואבת הברזל לא ימשך כחה על איזה מרחק שיוזמן אבל כל מרחק ידוע: ה ר"ל שסבת הדושם הוא קריבת גוף אל גוף כו. ר"ל שסבת הדושם ההמזיני הוא שיקרב היסוד האחד אל האחר ולא יתמזגו ויתחדש נמלח מהם, או וכל לומר שסבת ההמזיני הוא רחוק הגוף מנוף, המשל כשיואל האש חמם מקומה הסבבי והאלזן מקומה והאוויר והמים מקומם בככרה חם שיתחדש מלד מנועםם ההכרחית המז, וכמו שכתב זה הרב צפרא ע"כ באלמו ובשינוע העלם ה' בסבוב וכו': ו גשמים נמשכים אחר המזג, ר"ל גשמים נמשכים בעלם אחר המזג שאין הצורה נמשכה כשלא צורה ובעלמות המזג אבל המזג הוא מבין החמר לקבל הצורה כאשר יקרה אותו נותן הצורות: ז כי פועל הצורה צורה לא בחמר, כמו שיתבאר

שיעשה מעשה אחד בנוף לא יעשה בו רק בפגוש, אלא שיש הפרש כי כבר יפגוש באלמעי או וולת אלמעי, המשל בזה כי האש כבר יחמם האבן בעבור שיפגוש אותו האש על בעבור שהאש חמם האוויר המקיף בנוף תמזגו וכן האבן השואבת תמשוך הברזל מרחוק מכח המפגוש ממנו באויר הפגוש הברזל ולא תמשוך על אי זה מרחק שיוזמן כמו שלא יחמם האש על אי זה מרחק שיוזמן וזה שלא היה חם ואחר נתחמם על אי אפשר בהכרח מבלתי סבה חמה התחדשה אל שנתחדשה הדוש גמור או שהיה האש נמלאת ולא יתחדש החמום ממנו בעבור שהיתה על רוחק שלא יתחדש חומו אל המתפעל ואח"כ התחדש שהיה ברוחק משתנה יחדש חום למתפעל, וכן נמצאו סבות כל מה שיתחדש במציאות סמחודשים שסבתם הוא המזגות היסודות אשר הם גשמים פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מר"ל שסבת הדושם קריבת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף, כי השמש כשיתקרח הוא סבה להיות קצת הפעולה לא הדימוק, כי העשב כשיתנוי פועלו ריחוק הרי יתבאר לך איך הגשם יפעל בגשם, ואחר הרב כי אומנם מה שנמצאים סמחודשים שאינם נמשכים אחר המזג, ר"ל נותן הצורה והוא בלתי גשם כי פועל הצורה על זה כמה שקדם, והנה הוסיף הרב ביאור ג"כ לבאר כי הצורות לא יבאו מהגשמים אבל הפועל אותם היא צורה כדלת, ומותניו הוא על זה התחדש, הגשמים יפעלו קצתם את קצתם מלד החום ויקורו והלמות והיוצג ואלה יקבלו התוספת והחסרון והוא יתחדש ראשון כי יתחדשו בנותה, וכבר ידעת כי התנועה ויצאה מן הכח אל הפועל כדבריה והצורות אינם כן שם לא יתחדשו ראשון ראשון ולזה אין תופעם בהם ואומנם שיתחדשו או יפעלו בלל זמן, ואם הגשמים פועלים ומתפעלים א"א שיפעלו בלי שיתמצא שם התוספת והחסרון א"כ אי אפשר שיפעלו צורה אם כן אי אפשר מבלתי שיתמצא בכאן מי שיפעלנה והוא השכל הברזל, ואם יחמר אומר אם היה הדבר כן למה לא יפעל הברזל לעולם כי הוא נמצא תמיד ולא נמצא פעם קרוב ופעם רחוק, התשובה בזה כי הדבר אינו כן שיתמצא

קרישקש

היות יש בה שיעור גדול מן החום ובמקום אחר אין באותו עירוב אלא שיעור מועט ובאותה היות יש בהם שיעור רב מן הקור והוא אמרו אין רוחק גוף מגוף, המשל בזה בארץ האינדיה הארץ היתה חמה מאד בתכלית החום עד שחתרו בהם הסמים החדים ר"ל כמו המשל והונגביל ובארצות הקרות בהרף ה' (1) כי פועל הצורה צורה לא בחומר, ר"ל הפועל נתן בסבתו דומה למה שביעמנו, כי כל מוג מקבל התוספות והחסרון, כי הדברים יש בהם מן היהוד האחד יותר במקום מה מן העירוב ופחות מאותו היסוד במקום אחר וכן בשאר: (ס) והוא יתחדש ראשון ראשון. פי' ההדרגה לא במהע מהאום ברנע

אחר שהוא קרמון ופעל פועל בעת מה ובעת פועלו אם נירם אותה אל מציאות הקרובה זמן אין תכלית לו אי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה המנועה הפעולה המחודשת קודם חירושה אם מטרער ערך אחד בין מהפועל והפועל אם היה הפועל גשם או מטי העדר הכנת החומר אם היה הפועל בלתי גשם: (ג) פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם. שירוש פועלים מצד צורתם ובתפעלים מצד חמם כי לכל היסודות כח פעל והוא החום ויקורו וכן מתפעל והוא הלחות והיוצג: קריבת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף, אבלו תאמר במקום מהמקומות יש באותו עירוב מן האש שיעור גדול עד שיתחוו באותו המקום

מורה נבוכים חקק שני פרק י"ב

ראשון ראשון, ולזה אין תנועה בהם ואמנם יתחדשו או יפסדו בלא זמן, אינם אם כן מפעולת המצ, אבל המונ מכן החובר לקבל הצורה לבד, ופועל הצורה דבר לא יקבל החלוקה כי פעולתו פמינו, ולזה מבוואר שפועל הצורה רוצה לומר נותנה צורה בהכרח וחייא נבדלת, וזה הפועל אשר הוא בלתי נוף מן השקר שיהיה מעשהו למה שיעשהו בערך אחד, אחר שאינו נוף שיקרה (ג"ו שיקרב) או ירחק או יקרב נשם לו או ירחק ממנו, מפני שאין ערך רוחק בין הנוף ובין מה שאינו נוף, ובהכרח תהיה עלת העדר הפעולה ההיא, העדר הכנת החומר ההוא לקבלת פעולת הנבדל. הנה כבר התבאר שפעולת הנשמים כפי צורתם קצתם בתחייב הכנת החמרים לקבלת פעולת מי שאינו נוף, אשר הפעולות ההם הם הצורות, וכאשר היו מעשי השכל הנפרד מבווארים נלויים במציאות, והם כל מתחדש בלתי מתחדש מנוף המונ לבד, ידענו בהכרח שזה הפועל לא יעשה בנגיעה ולא על רוחק מיוחד, מפני שאינו נשם, ויכונה לעולם פועל הנבדל כשפע על צד ההדמות בעין המים, אשר ישפיע מכל צד ואין לו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך לוולתו, אבל מכלל הוא נובע ולכלל הצדדים ירדה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד, כן זה השכל לא יגיע אליו כח מצד אחד ומרוחק אחד ולא יגיע כחו לוולתו ג"כ מצד מיוחד ועל רוחק מיוחד ולא בעת בלתי עת, אבל פעולתו תמיד כל אשר יודטן דבר יקבל הפועל ההוא הנמצא על התמידות, אשר יכונה בשם שפע, כן הבורא יגדל שמו כאשר התבאר שהוא בלתי נוף והתקיים שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת כמו שבארנו וכמו שנבאר נאמר שהעולם נתחדש משפע הבורא ושהוא המשפיע עליו כל מה שיתחדש בו, וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הגביאים, הענין כולו ש שאלו הפעולות פעולות בלתי נוף והוא אשר יקרא פעלו שפע, וזה השם ר"ל השפע ' כבר התירוה לשון העברי ג"כ על הבורא ית' מפני הדומות

אפודי

שם טוב

הגשם ממנו עד שהגשם יוכינו, וזה דעת הרב כהנא כי האורות כי הגשמים הם המכניסם והצורה הנבדלת הוא הנותן האורה:

אמר שם טוב מה שאמר הרב אין כח בגשם להוות גשם אחר ששאר לא יפעל אלא תכין שגשגים יפעל נחים והקורו לו בשאר האיותו ואלו כלם מקרים יקבלו התוספת והחסרון וא"כ אין ימשך מהם שום צורה כי כל פועל לא יפעל אלא מה שנתעמו ונותן האורה צורה ולכן יחוייב שימצא בכלן צורה נבדלת ופועל כל האורות אשר תחת נבדל היר, ולכן אמרו הפילוסופים האחרונים שפועל כל האורות אשר בכלן הוא השכל הפועל, כל זה שוא ודברי כוזב כי האש יפעל אש כחמה וצאה הדברים אשר צורתם כח בגוף לא יפעלם הנבדל. ואמנם לפענחו אשר ענין לו א"א שיהיה הגשם פועל שום דבר אחר שפעל הכח מהגשם הוא מקרה ואין יפעל שום צורה. דע אהה המעיון כי מהאש כשפועל בקור הדבר הנמשך ממנו הוא חום וזה החום יכין החומר באופן שיפסיד צורת הקור ויכנינו א"ח"ו לשיהיה אש, וזה אינו דבר אלא כי החום יוצא מהאורה האישית ויחמם אי זה גשם שיהיה בגשמו אחרו עד שיפסיד צורתו כשיהיה בתכלית החום והרחיחה, וכשיהיה בתכלית החום ויחמם אי זה גשם שיהיה בגשמו אחרו עד שיפסיד צורתו כשיהיה בתכלית החום והרחיחה, וכן הדבר כהיית אחר היסודות כי האורות אינם באות מחוץ אלא הם נמצאות בכח בתהווה, אבל כשימצא פועל שיפעל במחשבל באיכותו עד שיהיה נמצא באיכות כמו שהוא נמצא בפועל אז ישיגהו כמותו, ועל זה הדרך יתהוו הדברים המתחווים מכלתו יבאח דבר מחוץ: אמר שם טוב וכבר אמרו קצת מחאחרוני הפילוסופים שיש בכלן שכל פועל לא בעבור הוויית הדומים כי האש כבר יעשה אש כחמה, אבל בעבור הוויית זעלי הנפשות שאלו הדברים א"א שיפעלו אלא אם יהיה בכלן שכל שיפעל אותם והוא השכל הפועל, ומפני שא"א שיהיה שום דבר ויהיה בו כלים רבים בפעולות מחשבלות לכל לתכלית מה, מכלתי שימצא תחאן שכל שיהיה א"א מכלתי, וכבר אמרו ג"כ שיש בכלן שכל בעבור הוויית הנבדלים מכלתי מים, כי למה שימצא לו כל פועל לא יפעל אלא מה שבעצמו והיה העכבר המתהווה מהעפר נתהוו מכלתי עפר אחר דומה לו, ויחוייב שימצא בכלן שכל שיקן זאת האורה וזה השכל הפועל, ואלו ד' טענות האחרונות הם שספנות גדולות ויבא לחשוב בהם שיש בכלן שכל פועל נותן האורות בחמרים והדבור בה ארוך ועמוק כמ"ש לפניי כמה שצבר. עוד אמר הרב וזה הפועל אשר השקר שיהיה מפעלו היה השקר שיהיה בערך אחד אחר שאינו נוף שיקרב לו ירחק מפני שאין ערך רוחק בין נוף ובין מה שאינו נוף ובהכרח תהיה העדר הפעולה ההיא העדר החומר שלא נמצא לו אם נמצא ולא הביע לו האורה והשלמות למה שיחמר ממנו ההכנה והכח אל שיקבל האורה והשלמות. הנה כבר התבאר שפעולות הנשמים כפי צורתם קצתם מתחייב הכנת החמרים לקבל פעולת מי שאינו נוף אשר הפעולות ההם הם הצורות, וכאשר הצורה שימצא בכלן שכל נבדל פועל צורות ושהו הפועל לא יעשה בקירוב ולא על ריחוק מיוחד מפני שאינו גשם ויכונה לעולם פועל הנבדל כשפועל על צד ההדמות בעין המים אשר ישפע מכל צד ואין בו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך לוולתו אבל מכלל הוא נובע ולכלל הצדדים ירדה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד, כן זה השכל הנבדל לא יגיע אליו כח מצד אחד ומרוחק אחד ולא יגיע כחו לוולתו ג"כ מצד מיוחד ועל רוחק אחד ולא בעת בלתי עת, אבל פעולתו תמיד כל אשר יודטן דבר יקבל הפועל ההוא הנמצא על התמידות, אשר יכונה בשם שפע, כן הבורא יגדל שמו כאשר התבאר שהוא בלתי נוף והתקיים שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת כמו שבארנו וכמו שנבאר נאמר שהעולם נתחדש משפע הבורא ושהוא המשפיע עליו כל מה שיתחדש בו, וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הגביאים, הענין כולו ש שאלו הפעולות פעולות בלתי נוף והוא אשר יקרא פעלו שפע, וזה השם ר"ל השפע ' כבר התירוה לשון העברי ג"כ על הבורא ית' מפני הדומות

הגשם ממנו עד שהגשם יוכינו, וזה דעת הרב כהנא כי האורות כי הגשמים הם המכניסם והצורה הנבדלת הוא הנותן האורה:

אמר שם טוב מה שאמר הרב אין כח בגשם להוות גשם אחר ששאר לא יפעל אלא תכין שגשגים יפעל נחים והקורו לו בשאר האיותו ואלו כלם מקרים יקבלו התוספת והחסרון וא"כ אין ימשך מהם שום צורה כי כל פועל לא יפעל אלא מה שנתעמו ונותן האורה צורה ולכן יחוייב שימצא בכלן צורה נבדלת ופועל כל האורות אשר תחת נבדל היר, ולכן אמרו הפילוסופים האחרונים שפועל כל האורות אשר בכלן הוא השכל הפועל, כל זה שוא ודברי כוזב כי האש יפעל אש כחמה וצאה הדברים אשר צורתם כח בגוף לא יפעלם הנבדל. ואמנם לפענחו אשר ענין לו א"א שיהיה הגשם פועל שום דבר אחר שפעל הכח מהגשם הוא מקרה ואין יפעל שום צורה. דע אהה המעיון כי מהאש כשפועל בקור הדבר הנמשך ממנו הוא חום וזה החום יכין החומר באופן שיפסיד צורת הקור ויכנינו א"ח"ו לשיהיה אש, וזה אינו דבר אלא כי החום יוצא מהאורה האישית ויחמם אי זה גשם שיהיה בגשמו אחרו עד שיפסיד צורתו כשיהיה בתכלית החום והרחיחה, וכשיהיה בתכלית החום ויחמם אי זה גשם שיהיה בגשמו אחרו עד שיפסיד צורתו כשיהיה בתכלית החום והרחיחה, וכן הדבר כהיית אחר היסודות כי האורות אינם באות מחוץ אלא הם נמצאות בכח בתהווה, אבל כשימצא פועל שיפעל במחשבל באיכותו עד שיהיה נמצא באיכות כמו שהוא נמצא בפועל אז ישיגהו כמותו, ועל זה הדרך יתהוו הדברים המתחווים מכלתו יבאח דבר מחוץ: אמר שם טוב וכבר אמרו קצת מחאחרוני הפילוסופים שיש בכלן שכל פועל לא בעבור הוויית הדומים כי האש כבר יעשה אש כחמה, אבל בעבור הוויית זעלי הנפשות שאלו הדברים א"א שיפעלו אלא אם יהיה בכלן שכל שיפעל אותם והוא השכל הפועל, ומפני שא"א שיהיה שום דבר ויהיה בו כלים רבים בפעולות מחשבלות לכל לתכלית מה, מכלתי שימצא תחאן שכל שיהיה א"א מכלתי, וכבר אמרו ג"כ שיש בכלן שכל בעבור הוויית הנבדלים מכלתי מים, כי למה שימצא לו כל פועל לא יפעל אלא מה שבעצמו והיה העכבר המתהווה מהעפר נתהוו מכלתי עפר אחר דומה לו, ויחוייב שימצא בכלן שכל שיקן זאת האורה וזה השכל הפועל, ואלו ד' טענות האחרונות הם שספנות גדולות ויבא לחשוב בהם שיש בכלן שכל פועל נותן האורות בחמרים והדבור בה ארוך ועמוק כמ"ש לפניי כמה שצבר. עוד אמר הרב וזה הפועל אשר השקר שיהיה מפעלו היה השקר שיהיה בערך אחד אחר שאינו נוף שיקרב לו ירחק מפני שאין ערך רוחק בין נוף ובין מה שאינו נוף ובהכרח תהיה העדר הפעולה ההיא העדר החומר שלא נמצא לו אם נמצא ולא הביע לו האורה והשלמות למה שיחמר ממנו ההכנה והכח אל שיקבל האורה והשלמות. הנה כבר התבאר שפעולות הנשמים כפי צורתם קצתם מתחייב הכנת החמרים לקבל פעולת מי שאינו נוף אשר הפעולות ההם הם הצורות, וכאשר הצורה שימצא בכלן שכל נבדל פועל צורות ושהו הפועל לא יעשה בקירוב ולא על ריחוק מיוחד מפני שאינו גשם ויכונה לעולם פועל הנבדל כשפועל על צד ההדמות בעין המים אשר ישפע מכל צד ואין בו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך לוולתו אבל מכלל הוא נובע ולכלל הצדדים ירדה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד, כן זה השכל הנבדל לא יגיע אליו כח מצד אחד ומרוחק אחד ולא יגיע כחו לוולתו ג"כ מצד מיוחד ועל רוחק אחד ולא בעת בלתי עת, אבל פעולתו תמיד כל אשר יודטן דבר יקבל הפועל ההוא הנמצא על התמידות, אשר יכונה בשם שפע, כן הבורא יגדל שמו כאשר התבאר שהוא בלתי נוף והתקיים שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת כמו שבארנו וכמו שנבאר נאמר שהעולם נתחדש משפע הבורא ושהוא המשפיע עליו כל מה שיתחדש בו, וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הגביאים, הענין כולו ש שאלו הפעולות פעולות בלתי נוף והוא אשר יקרא פעלו שפע, וזה השם ר"ל השפע ' כבר התירוה לשון העברי ג"כ על הבורא ית' מפני הדומות

זורה נבוכים חלק שני פרק יב

ההדמות בעין המים השופע כמו שזכרנו, מפני שלא ימצא להדמות פעולת הנבדל יותר נאה מה הלשון רציני לומר השפע, שלא נוכל על אמתת שם שתסכים לאמתת הענין, כי ציור פעולות הנבדל כבוד מאד כבדות ציור מציאות הנבדל, וכמו שהדמיון לא יצייר נמצא כי אם נוף או כח בגוף, כן לא יצייר הדמיון היות פעולה רק בקריבות פועל או על רוחק אחד ומצד טיחה, ובעבור זה כאשר התאמת אצל קצת הדמיון היות השם לא נוף או שהוא לא יקרב למצד שיעשהו, וידמו שהוא יצוה המלאכים והמלאכים יעשו הפעולות ההם בקרבות ובנניעה גשם בגשם, כמו שנעשה אנחנו כמה שנעשהו, וידמו המלאכים ההם גם כן נשמים, ומהם מי שיאמין שהוא יתעלה יצוה הדבר בדבור כדברינו, ר"ל באותיות וקול ויפעל הדבור ההוא, כל זה המשך אחר הדמיון, אשר הוא גם כן יצר הרע באמת, (i) כי כל הסרון בדבר או כמדות ² הוא פעל הדמיון או נמשך אחר פעלו. ³ ואין זה ענין הפרק, אבל הכוונה להבין ענין השפע הנאמר בחק הבורא ובהק השכלים, ר"ל המלאכים, להיותם בלתי נשמים, ויאמר בכחות הגלגלים נ"כ שהם ישפיעו במציאות ויאמר שפע הגלגל אע"פ שפעולותיו יבאו מגשם, ולזה יעשו הכוכבים ברוחק מיוחד ר"ל קרבתם למרכז ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם (i) ² ומהנה נכנס למשפטי הכוכבים, אבל מה שזכרנוהו שספרי הנביאים השאילו ענין השפע נ"כ לפעל הבורא ית', הוא אמרו, אותו עובד מקור מים חיים, ר"ל שפע החיים כלומר המציאות אשר הוא החיים בלא ספק, וכן אמרו כי עמך מקור חיים רוצה בו שפע המציאות, וכן השלמת המאמר והוא אמרו באורך נראה אור, הוא הענין בעצמו ³ כי בשפע השכל אשר ישפע ממך נשכיל ונתישר ונשני השכל, ² והבינורו :

פרק

אפדי

עזבו מקור מים חיים וכו' : כ הוא פעל הדמיון או נמשך לפעלו. ר"ל הסרון כהשכלה הוא מדל פעל הדמיון והסמון נבדות הוא ג"כ מדל פעל הדמיון : ל ואין זה ענין הפרק. ר"ל כל לגלות לנו ענין יצר הרע וכמו שזכרנו עוד בפרק ² ל זה המלק ונפרק כ"ג מג' : מ ומהנה נכנס למשפטי הכוכבים. ר"ל מה הענין היינו נמשכים למשפטי הכוכבים אבל אין כוונתו כס עכשיו : ג כי שפע השכל אשר שופע וכו'. ר"ל כי בשפע השכל אשר נשפע ממך הנמצאות השפלות ונתיש כמדות הטובות ואחר כן נשכיל השכל הנסדר והוא הנכח האמיתי : ו והבינורו. רומח לדעתו בענין השפעה, ו המיושר מן הש"ח הוא אשר כי שפע השכל ומחזק עמו חמיר רומח לזה הפרק על שפיע ממנו שפעו ושהמציאות מושפע ממנו כחיוב המושכל מן השכל ונמשך ומחזק לפרק הבא אחריו לא לבאר סוד היחוד כאלו הנבואה ית' וכו' :

הבורא מפני הדמות בעין המים כמו שאמר אותו עזבו מקור מים חיים מפני שלא ימצא להדמות פעולת הנבדל יותר נאה מה הלשון, נאה מה הלשון, וכאשר שפע לכל הדברים הנשפעות מלח הש"ח ואחר כי השם ושפיע תמיד וכן ג"כ המלאכים להיותם בלתי נשמים, ויאמר בכחות הגלגלים שהם ישפיעו במציאות ויאמר שפע הגלגל אע"פ שפעולותיו יבאו מגשם ולזה יעשו הכוכבים ברוחק מיוחד ר"ל קרבתם למרכז ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם ומהם יכנסו למשפטי הכוכבים אבל אין עם כוונתנו עכשיו לדבר בהם, אבל מה שזכרנו הוא שספרי הנביאים השאילו ענין השפע גם לפעל הבורא בנאומיו אותו עזבו מקור מים חיים, ר"ל בשפע החיים כלומר המציאות כלו אשר הוא מקביל ההעדר והמות ולכן נמשך מלח השם הא כלו חיים גמורים כי כל נמצא הוא מקביל העדר שהוא המות. וכן אמרו כי עמך מקור חיים, ר"ל בו שפע המציאות כלו כי הוא נמשך ממנו, וכן אמרו באורך נראה אור היצון בו כי בשפע השכל אשר הוא נשפע ממך נשכיל הנמצאות השפלות ואח"כ נשכיל השכל הנבדל האור הנבדל מחמור. ואמרו והבינורו, אמרו המפרשים כי זה הפרק רומח על שאין שום מונע מפעולת המציאות נשפע ממנו כחיוב המושכל ולכן הוצא זה הפרק קודם לפרק הבא אחריו, ולכן אמרו שפרק שכל משכיל ומושכל הוא לבאר אם התחייב העולם ממנו, ולכן הוצא לא בעבור ביאור סוד הייחוד, וכבר ביארנו לך מה שכיוון הריב בנאומיו הפרק ומה שכיוון הנה, והאמת יורה דרכו כי מקימת המרכבה היה בשפע הנשפע מלח הש"ח ולכן פייס הרב בנאומיו כמראה הקצת אשר יבא נענן, כן פייס הרב אלו המפרשים שהם הקדמה למעשה מרכבה נשפע :

פרק

קישקש

אחר הדמיון שהוא מתנועע תמיד או לישר או לבלתי ישר וכו. פעל שיהיה מן השכל הוא ישר וטוב : (i) ומהנה נכנס למשפטי הכוכבים. כלומר מצד קרבתם למרכז נכנס למשפטי הכוכבים שנוכל לדעת מקרבתם הענינים אשר יורו עליהם : פרק

שם טוב

עליו כל מה שיתחדש, ודע כי הפועלים כפי מה שכוון הרב צוה הפרק מהם פועלים שיפעלו עת וזלת עת בקרובה או ריחוק ולא יפעלו ככל דבר אבל יפעלו בגשמים מיוחדים וזלו הם הפועלים בהשמים, ויש פועלים אחרים שיפעלו לעולם ותמיד אף שנעדרה הפעולה מהם כי נעדרה בעבור מה שזאל נמצא מקביל, כי השכל הפועל יפעל לעולם צוה העולם שהוא ההפסד וימלאו דברים עת וזלת עת בעבור שלא נמצא החמור או אף נמצא לא נמצא עם הכח וההכנה לקבל השלמות. ויש פועל אחר שאם עת לא ימנע מלפעול כי הוא פועל כללי והוא הש"י לפי דעת חכמינו אחר שנתחדש העולם לא יפעל עת וזלת עת ולא בקרובה וריחוק ולא על צד וזלת צד אבל העולם כלו מושפע מלחמו ומאחליותו ומשפעתו יגיע לכל המלאכים הרוחקים והקרובים, ועל זה הענין השפיע חממתו על הנביאים בענין כלו שאילו הפעולות פעולות בלתי גוף והוא אשר יקרא פעלו שפע, וזה השם רוצה לומר שפע כבר התירכו לשון עברי על מים חיים מפני שלא נמצא להדמות פעולת הנבדל יותר נאה מה הלשון, וכאשר שפיע בלתי נשמים, ויאמר בכחות הגלגלים שהם ישפיעו במציאות ויאמר שפע הגלגל אע"פ שפעולותיו יבאו מגשם ולזה יעשו הכוכבים ברוחק מיוחד ר"ל קרבתם למרכז ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם ומהם יכנסו למשפטי הכוכבים אבל אין עם כוונתנו עכשיו לדבר בהם, אבל מה שזכרנו הוא שספרי הנביאים השאילו ענין השפע גם לפעל הבורא בנאומיו אותו עזבו מקור מים חיים, ר"ל בשפע החיים כלומר המציאות כלו אשר הוא מקביל ההעדר והמות ולכן נמשך מלח השם הא כלו חיים גמורים כי כל נמצא הוא מקביל העדר שהוא המות. וכן אמרו כי עמך מקור חיים, ר"ל בו שפע המציאות כלו כי הוא נמשך ממנו, וכן אמרו באורך נראה אור היצון בו כי בשפע השכל אשר הוא נשפע ממך נשכיל הנמצאות השפלות ואח"כ נשכיל השכל הנבדל האור הנבדל מחמור. ואמרו והבינורו, אמרו המפרשים כי זה הפרק רומח על שאין שום מונע מפעולת המציאות נשפע ממנו כחיוב המושכל ולכן הוצא זה הפרק קודם לפרק הבא אחריו, ולכן אמרו שפרק שכל משכיל ומושכל הוא לבאר אם התחייב העולם ממנו, ולכן הוצא לא בעבור ביאור סוד הייחוד, וכבר ביארנו לך מה שכיוון הריב בנאומיו הפרק ומה שכיוון הנה, והאמת יורה דרכו כי מקימת המרכבה היה בשפע הנשפע מלח הש"ח ולכן פייס הרב בנאומיו כמראה הקצת אשר יבא נענן, כן פייס הרב אלו המפרשים שהם הקדמה למעשה מרכבה נשפע :

ברגע אחד : (i) כי כל הסרון ברבר או כמדות הוא פועל ירמיון. רוצה בו שאם היה איש בעל שכל יל לו רעות בלתי אמיתיות אין לו מצד השכל כי השכל הוא שלמות ומצד השלמות לא יגיעו הסרון, אבל אלו חרעות הפחוחות הוא מצד המשכו

פרק יג רעות האנשים בקדמות העולם או חדושו לכל מי שיאמין שיש שם אלוה נמצא, הם
שלושה דעות: הרדעת הראשון, והוא דעת כל מי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה
הוא שהעולם בכללו, ר"ל (כ) כל נמצא מלבד הבורא ית', השם המציאו אחר ההעדר הנמור ושהשם
ית' לבדו נמצא ולא דבר בלעדיו, לא מלאך ולא נלגל ולא מה שבתוך הנלגל, ואחר כן המציאו כל אלה
הנמצאות כפי מה שהם ברצונו ותפצו לא מדבר, ושהומן עצמו נ"ב מכלל הנבראים, כי הזמן נמשך
אחר התנועה, והתנועה מקרה במתנועע, והמתנועע ההוא בעצמו אשר הזמן נמשך אחר התנועה
מחדש והיה אחר שלא היה, ושוה אשר יאמר היה הבורא קודם שיברא העולם, אשר תורה מלת
היה על זמן, וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו קודם בריאת העולם המשך אין תכלית לו,
א כל זה שער זמן או דמות זמן לא אמתת זמן, כי הזמן מקרה בלא ספק, והוא אצלנו מכלל המקרים
הנבראים, כשחרות וכלובן, ואע"פ שאינו סמין האיכות אלא שהוא בכלל מקרה דבק לתנועה, כמו
שהתבאר למי שהבין דברי אריסטו' בכאור הזמן ואמתת מציאותו. ונבאר הנה ענין (נ"ו ענינו) ואע"פ
שאינו מכונת מה שאנחנו בו אלא שהוא סועיל בו, והוא שאשר הדיב העלם ענין הזמן מהרבה מאנשי
החכמה עד שערבכם ענינו, היש לו אמתות במציאות או אין אמתות לו, כנלוי"ם וחלתי, הוא היותו
מקרה במקרה, כי המקרים הנמצאים בנשמים מציאות ראשונה כמראים וכמעמים הם יוכנו בתחלת
מחשבה ויצוירו עניניהם, ואמנם המקרים אשר נושאים מקרים אחרים כלהט במראה (ה) והנטיה
וההקף בקו יעלם ענינם מאד, ובלבד כשיחובר אל זה שיהיה המקרה הנושא בלתי עומד על ענין
אחד אך ישתנה מענין אל ענין יעלם הדבר יותר, ונקבצו בזמן שני הענינים יהו, שהוא מקרה דבק,
לתנועה, והתנועה מקרה למתנועע, ואין התנועה כדמות השחרות והלובן אשר הם ענין מיושב, אבל
אמתת התנועה והעצמותה שלא תתיישב על ענין ואפילו כהרף עין, וזה מסה שחייב העלם ענין הזמן,
והכונה שהוא אצלנו דבר נכרא מטהוה כשאר המקרים והעצמים הנושאים למקרים אלה, לזה לא
תורה המצאת הבורא לעולם בהתחלה זמנית כי הזמן מכלל הנבראים, והתבונן זה הענין מאד ב' בעבור
(ג) שלא תתחייב התשובות אשר אין לנמות מהן למי שישכל זה, כי כשתקיים זמן קודם העולם תחוייב
להאמין הקדמות, כי הזמן טקרה וא"א לו מבלתי נושא, ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה העולם
הנמצא עתה, ומהו הוא הבריחה, וזו היא אחת הדיעות, והוא יסוד תורת משה רבינו בלי ספק.

והוא

שם טוב

אפדי

פרק יג דעות האנשים בקדמות העולם או חדושו ולכל
מי שיאמין שיש אלוה נמצא לא מה שיחשוב
האפיפודוס שאין ככאלו אלוה אלם הנשמים שטועלים קלחם
מקלחם. וחס כ' ג' דעות:

הרדעת הראשון מי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה הוא
שהעולם בכללו השם המציאו אחר ההעדר הנמור
ושהשם לבדו הוא קדמון ושואו נמצא מעלי דבר אחר ולא
דבר מנלעדיו לא מלאך ולא נלגל ולא מה שבתוך הנלגל
והמציאו השם כל אלו הנמצאות אחר שלם היו, כפי רצונו ותפצו לא שיהיה נ"ב מכלל
הנבראים, כי הזמן נמשך אחר התנועה והמתנועע אס כן מי שיאמין שהזמן קדום יאמין שטועלם
קדום, וזה רמז אל מה שאמרו קלח מההכחמים תכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן כ"א הדבר כן אינם מאמניים תורת
משה רבינו ע"ה, ולמה שהזמן קשה להפדר ולומר שלם היה שום זמן קודם שגברא העולם, והכח אנחנו אומרים
שהשם קודם העולם והמתאחר הם הכדלי הזמן ואם היה בו קודם היה זמן ואם היה היה תנועה ואם היה
טעונה היה מתנועע, אחר הרב לסלם זה הכסף כי קודם העולם היה שער זמן או דמות זמן ולא אמתת זמן כ"א
היה אמתת זמן הוא מקרה וזה המקרה ככל מי שיאמין תורת משה מכלל המקרים הנבראים כשחרות וכלובן,
ונבאר הרב כי הזמן הוא מקרה נמצא בדבר אחר והוא מקרה בנשמים ובעצמות הנבראים, וסבת העלמו כי
הוא מקרה נמצא במקרה אחר כי המקרים אשר ימצאו בעצמים יוכנו, ואמנם המקרים אשר ימצאו במקרים אחרים
יעלמו כלהט במראה ויכילו וכל ענין כשיחובר שיהיה המקרה נושא בלתי עומד על ענין אחר אבל משתנה מענין
לענין יעלם הדבר יותר והתקבצו בזמן כ' ענינים יחד שהו מקרה דבק לתנועה והתנועה מקרה למתנועע ואין התנועה
תכונה מיושבת כלובן והשחרות אבל אמתת התנועה והעצמותה שלם תחישב על ענין ואפילו כהרף עין, והכונה
שהוא אצלנו ענין נכרא מטהוה כשאר המקרים ועצמים הנושאים למקרים אלה ולזה לא תהיה המצאת הבורא לעולם
בהתחלה זמנית כי הזמן מכלל הנבראים ואם היה הזמן קדום ויהיה העולם קדום, ואמנם דעת זה הוא יסוד תורת

משה ע"ה

פרק יג א כל זה שער זמן או דמות זמן. ר"ל שלם
היה שם זמן במציאות כלל אלא שהשכל משער
הזמן או דמיונו מדמה אף על פי שאין הענין כן כי הזמן
נכרא בלא ספק: ב' בעבור שלם פתחייב הסבוכות. ר"ל לדין
לך שחאמר שהעולם לא נכרא בהתחלה זמנית כי אילו חאמר
שגברא בהתחלה זמנית יתחייבו לך סקוות גדולות אשר לא
מוכל לנסות מהם כלל למי שיאמין שהעולם נכרא בהתחלה

קישקש

פרק יג (ה) הנטיה וההקף בקו. מ' הקו הוא מקרה שאין
לו אלא אורך לבד ולא יצויר כי אם בשכל ושהיה
הקו עקום הוא מקרה במקרה שוה הוא הנטיה שהוא מקרה
לנמות מהם למי שישכל זה. מ' מה שאין אומר כי העולם לא
נברא בהתחלה זמנית שאם הניח זמן קודם שגברא העולם
התחייב

פרק יג (ה) הנטיה וההקף בקו. מ' הקו הוא מקרה שאין
לו אלא אורך לבד ולא יצויר כי אם בשכל ושהיה
הקו עקום הוא מקרה במקרה שוה הוא הנטיה שהוא מקרה

מורה נבוכים חלק שני פרק יג

ג **הוא שנית ליסוד היחוד, לא יעלה כדעתך וזלת זה, ואברהם אבינו ע"ה התחיל לגלות זה** הדעת אשר הביאו אליו העיון, ד ולזה היה קורא בשם אל עולם, וכבר הראה זה הדעת באמרו קונה שמים וארץ :

הדעת השני, הוא דעת כל מי ששמענו ענינו וראינו דבריו מן הפילוסופים, וזה שהם אומרים כי מן השקר שימציא השם דבר לא מדבר, וא"א גם כן אצלם שיפסיד דבר אל לא דבר, ר"ל שא"א שיתהוה נמצא אחד בעל חמר וצורה מהעדר החמר ההוא העדר נמור, ולא יפסד אל העדר החמר ההוא העדר נמור, ותאר השם אצלם כשהוא יכול על זה, כתוארו כשהוא יכול לקבץ בין שני ההפכים בעתה אחת בנושא אחד, או יברא כמותו יתעלה, או יתנשם, או יברא מרובע קטרו שוה לצלעו ומה שירוסה לזה מן הנמנעות, והמוכן מדבריהם שהם אומרים כמו שאין ליאות בחקו להיותו בלתי ממציא הנמנעות. כי לנמנע טבע קיים אינו מפעולת פועל, ולזה אי אפשר לשנותו, כי אין ליאות בחקו בשלא יכול להמציא דבר מלא דבר, שוה סבת הנמנעות כלם, ולזה יאמינו שיש הומר אחד נמצא קדמון כקדמות האלוה, לא ימצא הוא זולת החמר ולא החמר ימצא זולתו, ולא יאמינו שהחמר כמעלתו יתעלה במציאות, אבל הוא סבת מציאותו, הוא לו על דרך משל כחמר ליוצר או הכרזל לנפח, והוא אשר יברא בו מה שיצרה, פעם יצייר ממנו שמים וארץ, ופעם יצייר ממנו זולת זה, ובעלי זאת הדעת מאמינים כי השמים גם כן הווים נפסדים, אלא שאינם הווים מלא דבר ולא נפסדים אל לא דבר, אבל כמו שאישי ב"ח הווים נפסדים מחמר נמצא, אל חמר נמצא, כן השמים יתהוו ויפסדו והווים והפסדם כשאר הנמצאות אשר תחתיהם, ואנשי זאת הכת יחלקו אל כתות אין תועלת לזכרון כתותיהם ודעותיהם בזה המאמר, א"כ (ג"ח אבל) שורש זה הבת כולל מה שזכרתי לך, ואפלטון ג"כ זו היא האמתו, אתה תמצא אריסטו יספר עליו בספר השמע שהוא סאמין ר"ל אפלטון כי השמים הווים נפסדים, וכן תמצא דעתו מבואר בספרו למיטאוס, אלא שהוא לא יאמין אמונתנו כמו שיהשוב מי שלא יבחן הדעות ולא ידקדק העיון וידמה שדעתנו ודעתו שוה, ואין הענין כן, שאנחנו נאמין היות השמים לא מדבר אלא אחר העדר המוחלט, והוא יאמין שהם נמצאים והווים מדבר, וזהו הדעת השני :

הדעת השלישי, והוא דעת אריסטו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו, וזה שהוא אומר מה שאמרוהו אנשי הכת שקדם זכרה, והוא שלא ימצא בעל חומר מלא חומר כלל, ויוסיף על זה ויאמר כי השמים אינם נופלים תחת ההווה וההפסד בשום פנים, ובאור דעתו בזה הוא זה, יחשוב שוה הנמצא כלו על מה שהיא עליו, לא טר ולא יסור היותו כן, ושהדבר הקיים אשר לא יפול תחת ההווה וההפסד הוא השמים לא טר היותם כן, ושהזמן והתנועה עולמיים תמידים לא הווים ולא נפסדים, ושהדבר

ההוא

אפרו

שם טוב

זמנית : ג והוא שנית ליסוד היחוד . ר"ל שאחד שידע יחודו יתעלה לריך שידע שנית מדוע העולם כי מדוע העולם לריך שידע אחר ידעם יחודו יתבדך : ד ולזה היה קורא אל עולם וכבר הראה בזה הדעת באמרו קונה שמים וארץ . זה הענין נקשר עם מה שכתוב בספר ל' מזה החלק בסוף

מרע"ה והוא שנית ליחוד השם שכל הדברים זולתו יתעלה הם מחודשים ולא נמצא דבר קדום וזולתו השם יתעלה, ואברהם אבינו התחיל לגלות זה הדעת אשר הביאו אליו העיון ולזה היה קורא אל עולם קונה שמים וארץ : ודעת השני והוא דעת אפלטון כי אמרו כי מן השקר שיהיה דבר מלא דבר וא"א ג"כ אצלם שיפסיד

דבר אל לא דבר וכמו שהוא מן השקר שיקבץ בין שני הפכים בעתה אחד או יברא כמותו או יתנשם או יכונף באלו הנמנעות כן הוא נמנע שימציא דבר מלא דבר ויפסיד דבר אל לא דבר, וזה אינו ליאות בחק השם להיותו בלתי ממציא הנמנעות כי לנמנע טבע קיים ולכן יאמינו שיש חמר אחד קדמון כקדמון האלוה ולא ימצא הוא זולת החמר והחמר לא ימצא זולתו, ואם יאמר חומר שימצאו נכאן שתי התחלות החמר הראשון והסבה הראשונה, אמר בעקבות זה שאין הדבר כן כפי זה הדעת כי החמר אף שהוא קדום כמו השם ית' הוא מורס נמעלה ובעלם אבל הוא סבת מציאותו כי החמר לא ימצא אם לא ימצא הסבה הראשונה והוא לו עד"מ כחומר ליוצר או הכרזל לנפח בו, ואנשי זאת הכת יחלקו אל כתות, ואפלטון ג"כ זו היא האמתו, וכנס אמר הרב כי חאמין זה אינו חאמין תורתנו כמו שיחשוב מי שלא יבחן הדעות וידמה שדעתו ודעתנו שוה, ואין הענין כן שאנחנו נאמין היות השמים לא מדבר אלא אחר העדר מוחלט והוא יאמין שהם נמצאים והווים מדבר, וזהו הדעת השני :

הדעת השלישי הוא דעת אריסטו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו, ובעלי זה הדעת הניחו מה שאמר הכת הקודם והוא שלא ימצא בעל חמר מלא חמר כלל, ויוסיף על זה ויאמר כי השמים אינם נופלים תחת ההווה וההפסד, וכיחור דעתו בזה הוא כי יתשוב כי זה הנמצא כלו כפי מה שהוא לא טר ולא יסור היותו כן ושהדבר הקיים

שלא

קרקש

הגלגל ויחיה הגלגל וכל מה שבו נמצא אם כן העולם קרמון : פרק

התחייב התשובות, והה שאחר שהניח ומן ירוי"ב שתמצא התנועה אחר שחזקו נמשך לה, וכשתמצא התנועה ימצא המתנועה והוא

מורה נבוכים חלק שני פרק יג

ההוה והנפסד, הוא מה שחתח נגלגל היתה לא סר היותו כן, רוצה לומר שהחסר ההוא הראשון לא הוה ולא נפסד בעצמו, אבל הצורות יבאו בו זו אחר סור זו יפשוט צורה וילבש אחרת, ושוה הסדר כלו העליון והתחתון לא יפסד ולא יבטל, ולא יתחדש בו מתחדש סבה שאין בטבעו¹⁷ ושהוא חוץ להקש בשום פנים, ואמר ואנפי¹⁸ שלא אמרו בזה הלשון, אבל העולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שישתנה לבורא רצון או יתחדש לו חפץ, ושכל זה המציאות על מה שהוא עליו, השם המציאו ברצונו, אבל לא פעל אחר העדר, וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו, כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ, ויתחייב שיהיה זה הנמצא כלו כפי מה שרואה

שם טוב

שלא יפול תחת ההוייה וההפסד וזה השמים לא סרו היותם כן, וזהו שם המנוע עולמיים תמידים, וזהו שם הכוה הכוה הנפסד והוא מה שחתח נגלגל היתה לא סר היותו כן כי דור הולך ודור בל ועם כל זה יש להם דבר קיים ונצחי אבל הצורות יבואו זו אחר סור זו ופשוט צורה ולבש אחרת וזהו הסדר העליון כלו והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש בו מתחדש סבה שאין בטבעו¹⁷ ושהוא חוץ להקש בשום פנים, ואמר ואנפי¹⁸ שלא אמרו בזה הלשון, אבל העולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שישתנה לבורא רצון או יתחדש לו חפץ, ושכל זה המציאות על מה שהוא עליו, השם המציאו ברצונו, אבל לא פעל אחר העדר, וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו, כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ, ויתחייב שיהיה זה הנמצא כלו כפי מה שרואה

אפודי

הפסד ההוא שהיה שם אלו הפסוקים שהיה שם: ה ושהוא חוץ להקש בשום פנים. ר"ל שלא יתחדש שום מתחדש חוץ להקש הפסדי בשום פנים ואפי"ם שלא אמר הוא בזה הלשון: וזהו החומר הראשון שהוא אינו הוה ולא נפסד בעצמו והוא הסדר העליון כלו והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש בו מתחדש סבה שאין בטבעו¹⁷ ושהוא חוץ להקש בשום פנים, ואמר ואנפי¹⁸ שלא אמרו בזה הלשון, אבל העולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שישתנה לבורא רצון או יתחדש לו חפץ, ושכל זה המציאות על מה שהוא עליו, השם המציאו ברצונו, אבל לא פעל אחר העדר, וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו, כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ, ויתחייב שיהיה זה הנמצא כלו כפי מה שרואה

מורה נבוכים חלק שני פרק יג

שהוא עתה כן היה כמה שלא סר וכן יהיה עדי עד. זה כאור אלו. הדעות ואמתתם, והם דעות מי שהתבאר אצלו כמות מציאות האלוה לזה העולם. אבל מי שלא ידע מציאות הש"י, אבל השב שהדברים בהתקבץ ובהתפרד כפי הסקרה, ושאינן שם מנהיג ולא סדר מציאות, והוא אפיקורוס וסיעתו והדומים לו, כמו שיספר אלכסנדר, אין תועלת לנו בזכרון (הכתוב) [הכתוב] ההם, כי כבר התבאר במופת מציאות האל, וזכרנו דעות אנשים בנו ענינים על יסוד כבר התבאר סותרו במופת אין תועלת בו, וכן השתדלנו עוד לאמת מאמר בעלי הדעת השני, ר"ל היות השמים הווים נפסדים אין תועלת לנו בו, מפני שהם מאמינים בקדמות, ואין הפרש אצלנו בין מי שיאמין שהשמים הווים מדבר בהכרח ונפסדים אל דבר, או אמונת אריסטו אשר הוא יאמין שהם בלתי הווים ולא נפסדים, כי כוונת כל נמשך אחר תורת משה רבינו ע"ה ואברהם אבינו או מי שילך בדרכיהם אמנם היא אמונה שאין דבר קדמון עם הש"ת, והשמצאת הנמצא מהעדר בחק השם אינה מכת הנמנע אבל חשבו עוד קצת אנשי העיון שהוא סחויב. ואחר שיישבנו הדעות אתחיל בביאור ראיות מופתי אריסטו על דעתו ומה הביאו אל זה:

פרק יד לא אצטרך להשיב בכל פרק שזה המאמר א' אמנם חברתי לך לדעתי מה שעלה בידך, ושאיני לא אצטרך שאביא לשון דברי הפילוסופים בכל מקום אבל עניניהם ולא אאריך, אבל אעידך על הדרכים אשר יכונן אליהם כמו שעשיתי לך בדעות המדברים, ולא אשגיח למי שדבר זולת אריסטו מפני שדעותיו הם הראויים להתבונן, ב' ואם תחקים התשובה עליו או הספוק כמה שנושבו או נספק עליו בדבר מהם, יהיה זה בחק זולתו מכל מי שחלק על יסודי התורה יותר ראוי יותר חזק. ואומר כי אריסטו יאמר כי התנועה לא הווה ולא נפסדת, ר"ל המוחלמת, שהוא אמר אם התנועה התחדשה וכל מן התחדש תקדם לו תנועה והוא צאתו לפעל להתחדש אחר שלא היה, (ה) תהיה התנועה אם כן נמצאת, והיא התנועה אשר בה נמצאה והתנועה האחרונה, אם כן

התנועה

שם טוב

אפדי
ו זכרנו דעות האנשים בנו ענינים על יסוד וכו'. ר"ל אם חזקו דעות האנשים אשר בנו אותם על יסוד העדר האלוה יתעלב אשר כבר הכתב מילואו במופת אין תועלת לנו לזכרם כלל: **פרק יד** א אמנם חכמינו לך לדעתי מה שעלה. ר"ל אמנם חכמינו מהאמר לך כמה שידעתי שעלה לך מן החכמה הפיזיות: ב' ואם תחקים התשובה עליו. ר"ל אם יעשה תשובה לדברי אריסטו או נסתפק בקצת דבריו כל שכן שהתשובה סתיה לו הספק ההוא יגיש

כל האיסוס, והוא נחמי למה שכל הדברים הם קיימים בחינם כנס זה העולם מההוייה וההפסד הוא קדום מצד תנועת הגלגלים ותנועת הגלגלים היא קדומה מצד שהמניע להם הוא מניע לבדתי חמר והוא נחמי ולכן הם עלולים חזו הד, ואולם עולם השכלים הם עלולים למה שיעלו כלם אל הסבה הראשונה וצמחיותה יתחיל כל שאר השכלים ולמה שהוא קדום יחוייב שזה העולם יהיה על זה התואר כמו שהוא עתה, והכן ההבדל בין שתי הדעות עם שכלם מסכימים שהעולם קדום: עוד אמר היה זה ביאור אלו הדעות ואמתתם, ובס' דעות מי שיתבאר אצלו מציאות האלוה לזה העולם, והנה אמר הרב שאין בכלל בין מי שיאמין קדמות העולם באופן שיאמונה אלטנון ומי שיאמין בקדמות כמו שיאמין אריסטו כי תורת משה רבייה ואברהם אבינו אמנם היא האמונה שאין דבר קדמון מן הש"ת וצמחיותו על מלאכה מהעדר בחק הש"ת אינו מכת הנמנע אבל יתשבו קצת אנשי העיון שהוא סחויב, ואחר שיישבנו אלו הדעות אמר הרב שיביא ראיות אריסטו על דעות בקדמות העולם ומה הביאו אל זה:

פרק יד לא אצטרך להשיב בכל פרק שזה המאמר אמנם חברתי לך כו'. הראיה הראשונה אשר עשה אריסטו לבאר כי התנועה לא סרה ולא תסור היא על זה התואר, אם התנועה נתחדשה אחר שלא היתה וכל מחודש יקדם לו תנועה וכו' אצטרך אל כפסל ותחדשו אחר שלא היה, תהיה התנועה אם כן נתחלת אחר היא התנועה אשר בה נתחלה התנועה האחרונה אם כן התנועה הראשונה קדומה בהכרח וליך הענין אל לא תכלית. והראון בזה כי אם התנועה נתחדש אחר שלא היתה אז אפשר שתהיה מתחדשת אלא עם תנועה כי אם לא יתחדש שני לא כפסל ולא נתחפסל למה נתחווה עתה ולא נתחווה קודם ואם נתחדש עם שני יהיה השני קודם ג"כ ויעבור הדבר לבב"ת אם כן יתחייב שימצא בכלל תנועה קדומה. ואמר החכם ר' משה גריבוי שיהיה אחר כי התנועה נתחדשה הויה כללית וכל מתחדש תקדם היות לו תנועה קודם היווה כפועל והתנועה הקודמת לו היה אצטרך אל כפועל ותחדשו אחר שלא היה, ככה התנועה ההויה אשר הונחה הראשונה תקדם לה תנועה והיא אצטרך לטועל בהה תהיה התנועה אם כן נתחלת קודם התנועה ההויה והיא התנועה אשר בה נתחלת התנועה האחרונה אשר הונחה הראשונה, א"כ התנועה הראשונה אשר בה נתחלת זו קודמת בהכרח והיא נחמית או לך הענין לבב"ת כי משפט האחרונה עם הראשונה הוא משפט ראשונה עם אשר לפנייה אם נתחווה הויה כללית ויהיה לשני שני קודם לו לבב"ת ולא יהיה עם שני ראשון שאם לא ימצא ראשון לא ימצא אחרון כנמשך לו. אמר משה וכו' הנראה לי מסבירה הרב וזו אפשר לו למרש מאחרו על זולת זו, וזה מקום פלא גדול חיד אמר הרב בשם אריסטו ולא נתחלה זה בכל דברי אריסטו לא במאמר ה"ו ולא ב"ו מהשפט הטבעי ולא בזולת זה, אבל אמר הפך זה כי ביאר במופתו שאין

לתנועה

קרישקש

פרק יד דרך ראשון, (ה) תהיה התנועה אם כן נמצאת. פירוש זאת התנועה מקרה ולא תמצא ריקה מנוחה והוא המתנועה

מורה נבוכים חלק שני פרק יד

התנועה הראשונה קדומה בהכרח או ילך הענין אל לא תכלית, ולפי זה השורש יאמר גם כן כי הזמן לא היה ולא נפסד, כי הזמן נמשך לתנועה ודבק לה ואין תנועה אלא בזמן ואי יושכל הזמן אלא בתנועה, כמו שהתבאר במופת. זאת דרך לו יחייב בה קדמות העולם:

דרך שני לו, יאמר החמור הראשון המשותף ליסודות הארבע, לא הווה ולא נפסד, שאם היה החמור הראשון הווה, יהיה לו חמור מסמו נתהווה, וראוי שיהיה זה המתהווה בעל צורה שהוא אמתת ההוויה, ואנחנו הנחנו חמור לא בעל צורה, א"כ הוא בהכרח בלתי הווה מדבר, והוא א"כ קרמון לא יאבד, וזה גם כן יחייב קדמות העולם:

דרך שלישי לו, יאמר כי חמור הגלגל בכללו² אין בו דבר מן ההפוך, (ג) כי התנועה הסבובית אין הפך לה כמו שהתבאר, ואמנם ההפוך הוא בתנועה הישרה כמו שהתבאר במופת, אמר³ וכל מה שיפסד, (ג) אמנם סבת הפסדו מה שבו מן ההתהפכות, ואחר שהגלגל אין בו ההתהפכות אינו אם כן נפסד

אמרי

ויפסד בחוק וזלמו המפילוסופים: ג אין בו דבר מן ההפוך. ר"ל שאין חמור הגלגל שום דבר שיהיה הפכי לדבר אחר כי אפי' התנועה הסבובית הנמצאת בגלגל אינה הפכית לתנועה הישרה כי אין הפך לה וכמו שהתבאר בספר השמים והעולם: ד אחר וכל מה שיפסד וכו', ר"ל אחר אריסטו⁴ להחמיל מופת על

שם טוב

לתנועה תנועה ולא כבדיל בזה בין התנועה הכללית ובין התנועה הפרטית, וכבר ביאר אריסטו⁵ שא"כ שיהיה לתנועה תנועה כזו או כזו, וזה כבר נילמד בחמישי מספר השמע. ואמנם אשר אמרו אריסטו⁶ באמת בזה הדרוש ר"ל שהתנועה לא הווה ולא נפסדת הוא מ"ד אחר כמו שיבא: אמר שם טוב הנראה לי בזה בפירוט דעת הרב כ"א היה

מסבב התנועה שימצא חדוש לה זה יהיה בשני פנים, אם שתהיה התנועה תכלית שני או שתהיה תנועה חמד שהיא תנועה מחדשת כשאר הדברים אשר יחדשו בתנועה, ואם היה התנועה תכלית שני לתנועה אחרת כמו שהוא הכוונה תכלית שני א"כ יהיה לפניו השני שני וכן לכב"ת ולמה שזה השני יהיה שני עצמתי כי היה לכל שהוא תכלית שני הקודם לו בעצם אם לא ימצא אחרון, ואם תהיה התנועה נמצאת בתנועה מ"ד מה שהוא הדברים הנמצאים בתנועה והרצון זו כי ימצא כבאן תנועה קדומה שמתגלגלותה ימצאו כל שאר התנועות:

דרך שני יאמר החמור הראשון המשותף לכל הדי יסודות לא הווה ולא נפסד וכו', דע כי החמרים ימצאו על שני מינים מהם חמרים מהם מורכבים מחמור ואזריה כיסודות שהיסודות הם מורכבים מחמור ואזריה ומהם חמרים למחמור המלקים והמתמדי המלקים הם מורכבים מחמור ואזריה ומהם חמרים לאזריה הכלים ואלו כלם הווים ונפסדים, ואמנם ליסודות יש חמור אחד משותף להם בלתי הווה ולא נפסד ולזה הביא ראייה הפילוסוף ואמר שאם היה חמור הארבע כיסודות חמור ממנו יתקווה ראוי שיהיה זה מתקווה בעל צורה שהוא אמתת הכוונה כי כל מתקווה הוא מורכב א"כ שום מתקווה להיות דבר שהיה, ומפני זה היה הדבר המתקווה וחייב שיהיה לו נושא ממנו יתקווה אחר שהדבר לא יתקווה

מהסבבד ואם היה לו חמור אחר זה לא ימלט אם יתקווה החמור מבלתי שיהיה לו צורה יהיה החמור מורכב מדבר שהוא ומדבר שיתקווה א"כ כי זכר אמתת הכוונה ואם נתקווה החמור מצלי שנתקווה דבר ממה שהיה קודם זה א"כ הכוונה כי יהיה הדבר קודם שיתקווה, ומאחר שהחמור הראשון הוא דבר פשוט אי אפשר שיתקווה בו כי המתקווה הוא מורכב מחומר ואזריה, ובכלל אלו היה שהיו הראשון הווה היה לו נושא ממנו יתקווה היה הנושא היה הנושא הוא אחר שלט יובדל נושא ממנו דבר יוכר בו ממנו אחר שלא ימצא דבר יותר פשוט ממנו ולא דבר בעצמו ההרכבה יותר ממנו ולא יהיה בניו ובין נושאיו וזלתיחות כלל והמתקווה א"כ שיהיה בניו ובין שם שמתנו זולתיות וחלוק בו היה המתקווה וזלתי מה שמתנו יתקווה ואלו היה הוא יתקייב שיהיה נמצא קודם שימצא והיה

שהיה הדבר נמצא זולתי נמצא יחד זה שער, וגם אלו היה נפסד בכחו לו הניאור ממנו יתקווה ואלו לא היה לו נושא היה הוא נפסד ואין חלוק בניוהם כלל ואלו היה הענין כן יהיה נפסד קודם שיפסד וזה בטל. וז"כ אלו היה החמור הראשון הווה היה היה ככה שיהיה ככה שהוא אם היה הווה היה לו נושא יתקווה ממנו הנושא יהא ככה והוא החמור הראשון הוא בעצמו ככה והיה ככה נושא למה שזכר ולא יובדל ממנו יתקווה ומה שיהיה ככה וזכר וזכר

אם הכתנו נפסד יתקייב שיהיה ככה הנושא אשר יתפסד אליו והנושא יהא אשר יתפסד אליו לא יורד ממנו ולא יובדל והיה מה שיהיה ככה קודם שיהיה ככה, ובכלל אלו הכתנו הווה ונפסד יתקייב שיתקייב הכה והכפול לפי שהכוונה מורכב ממה וטועל וכבר יתבאר שהוא ככה זה בטל וז"כ אלו היה נפסד יתקייב שיהיה ככה וזכר וזכר

מד אחר זה ג"כ שער, וגם אלו היה החמור הראשון הווה היה לו נושא יתקווה ממנו יתקווה ואלו לא היה לו נושא היה לו נושא וזכר הנושא כמו זה ג"כ והיו כבאן חמרים בז"ת להם כ"א תנאי בתנאות סברו ואילו הלך הענין למה שאין תכלית לו לא יגיע הענין לחמור הראשון אצלו ואם היה הדבר כן לא ימצא שום דבר אלא חמור כיוות חמרים בז"ת אכל נמצא כבאן חמרי דברים א"כ יחייב שימצא כבאן חמור ראשון לא הווה ולא נפסד, וזה ג"כ יחייב קדמות העולם, למה שההיווי יש בו אפשרות לקבל צורה והדבר לו יאמר מהכח אל הפועל בעצמו מצלי מוציא אחר ואלו הדברים לא ילכו לבז"ת אצל יעלו אל תנועות השמים אם כן יביא זה הדרך לקדמות העולם כמו שכבר התבאר

במה שעבר, וזה הדרך ילקח מטעם היולי הראשון ומפאת עצמותו:

דרך שלישי לו, יאמר כי חמור הגלגל אין בו דבר מן ההפוך וכו'. למה שכל הווייה והפסד הוא מהפך אל הפך ותנועה הגלגל אין לו הפך אם כן התנועה הסבובית וגרם השמים בלתי הווים ונפסדים, ואמנם התנועה הסבובית

קישוק

המתנועע א"כ אינה מתורשת. אשר בה נמצאה התנועה האחרונה תקדם לה תנועה, אם יהיה א"כ דבר נמצא מתאר בתנועה: **דרך שלישי** (ג) כי התנועה הסבובית אין לה הפך. מ"י שכל הגלגלים יש להם המונח העגול וכלם יתנועעו בסבוב

מורה נבוכים חלק שני פרק יד

נפסד, ומה שאינו נפסד אינו אם בן תהווה, ויחליט נורות ויבארם, והם שכל הווה נפסד וכל נפסד הווה, וכל מה שלא יתהווה לא יפסד וכל מה שלא יפסד לא יתהווה. זה גם כן דרך יחייב בו מה שיוצרה מקדמות העולם :

(ד) דרך רביעי, אמר כל מתחדש תהיה אפשרות חדושו קודמת על חדושו בזמן, וכן כל משתנה אפשרות שניו קודמת לו בזמן, ובזאת ההקדמה חייב התמדת התנועה הסבוכית ושאיין לה תכלה ולא התחלה, ובזאת ההקדמה בארו האחרונים מן הנמשכים אחריו קדמות העולם, ואמרו העולם קודם שהיה לא ימלץ מהיותו חדושו, אפשר, או מחוייב, או נמנע, ואם היה חדושו מחוייב הגה לא סר היותו נמצא, ואם היה חדושו נמנע לא יתכן שימצא לעולם, ואם היה אפשר מי נשא האפשרות

שם טוב

קודם התנועה תנועה אלא שכן יודוע בעצמו שהוא בלתי אפשר וזה כי טבע הענינים הכרחיים בלתי נעבד האפשריים, וזה שמי שמתחיל זמן אין תכלית לו א"כ לא שכן נעבדו כח שימנעו וא"כ לא יתנועע בעת מן הפעמים לפי שהמתנועע בעת בלתי-עת א"כ שימצא בו כח על שני הפכים זמן אין תכלית לו ואפילו אם הנחתו לא יחוייב שיהיה קודם השני הנוגח הראשון שני ראשון לפי שהתנועה הוא דבר מתחדש מהמניע והמתנועע וא"כ שיחדש צורך מה מצלי שקדם לו שני אחר כ"כ היה כח זמן בנ"ח נח למה החלי עתה להתנועע, וא"כ מצלי שני שימצא בנתיב והמתנועע או בענינים יחד וא"כ יתחייב שיהיה קודם התנועה תנועה ולכן יבוא זה הדרך אל קדמות העולם. ואמר הרב כי בזאת ההקדמה ביארו האחרונים מן הנמשכים אחריו קדמות העולם, אמרו העולם קודם שהיה לא ימלט מהיותו מחוייב לו אפשר או נמנע ואם היה חדושו מחוייב הגה לא סר מהיותו נמצא א"כ העולם חכם ואם היה חדושו נמנע לא יתכן שיהיה לעולם אכל קודמו, ואם היה חדושו נמצא, ואם היה אפשר מי הוא נמצא א"כ אינו מהנמנע שימצא, ואם היה אפשר מי נשא האפשרות הבוא אם כן א"כ מצלי דבר נושא האפשרות, כי כשאחר הילד חכם לא ימלט אם שנאמר שהוא מחוייב שיהיה חכם א"כ יהיה לעולם נמצא עם חכמה ולא תהיה החכמה מתחדשת לו אם נאמר שהחכמה נמצאת לילד קודם שימצא לו הוא נמנע ואם הוא נמנע לא ימצא לעולם שיהיה חכם ואם היה החכמה היה ראש בלתי נמצא דבר שהוא מקבל האפשרות כי הוא יתעדר לא יתואר בלתי-אפשרות ואם יש בכאן נושא האפשרות יחייב שיהיה בכאן היולי ראשון כי האפשרות דבר דבוק בחמר הראשון כ"כ יהיה לזה האפשרות נשא אחר וזה הנושא האפשרות אחר ימצאו נושאים בנ"ח א"כ שער, א"כ יחוייב שימצא בכאן נושא ראשון וזה האפשרות יבוא אל שימצא בכאן היולי ראשון וכבר בארנו שזה יבוא אל קדמות העולם אחר הרב כי זה דרך חוק מאד בקיום קדמות העולם : הרחבם ב"ר אחר שאל היה העולם אפשרי קודם שימצא הגה יחוייב שיהיה העולם נלתי כי מה שלא סר היותו אפשר אם הונח שלא סר היותו נמצא לא יחוייב מהנחתו שער ומה שהיה אפשר שיהיה נלתי הוא מחוייב שיהיה נלתי כי אחר אפשר בז לקבל הכחיות אי אפשר שיהיה נפסד ולכן יאמר החכם שהאפשר בענינים הנצחיים הוא הכרחי וגם אם העולם אפשר שימצא נלתי מחוייב שיהיה נלתי כי הטבע העולם יפעל

הסבוכית אין לה הפך כי אם היה לה הפך התנועה הישרה היא יותר ראויה שתיבה הפך לסבוכית מוולתה, וזה שהתנועה הסבוכית היא מחוברת מתנועת הגבניות ומתנועת הסינוב וזניהם מחלפים מתנועה הישרה והתנועה הישרה איננה הפך לסבוכית אחר שהישרה הפך הישרה כי יחלפו בין ממנו ואילו ויהיה לה יותר מהפך אחד הגה התנועה הסבוכית אין הפך לה, וזה שהתנועה האמנם יהיו הכפיות בין מה שממנו ובין מה שאליו ואמנם התנועות הסבוכיות אחר שהיה נכס מה שממנו ואילו אחד בעצמו לא היה אפשר שיהיה להם הכפיות, הגה התנועה הסבוכית אין לה הפך. וכל מה שיפסד אחרם סבת הפסדו מה שבו מן ההכפיות כי כי כל הווה נפסד אחרם יהיה מהסכו ויפסד אל הפכו והגלגל אין לו הכפיות הגה אינו הווה נפסד אחרם שאין הפך לו כי הנשמים הפשוטים הפכיים תנועתם הכפיות כי הנשמים יתוארו בהפכים מצד נורתם שם התחלות התנועה והנשם הסבוכי אין לו תנועה הפכית כמו שיבאר הגה הנשם הסבוכי אינו נפסד ומה שאינו נפסד אינו מתהווה. ויחליט נורות כוללות, ר"ל מהאחרים תוסקים בלי תנאי ויבאר שכל הווה נפסד וכל נפסד הווה וכל שלא יפסד לא יתהווה וכל מה שלא יתהווה לא יפסד, וזה הדרך בארו חסידו' בנ"ח משמים ועולם וזאת גם כן תבוא אל קדמות העולם :

דרך רביעי כל מתחדש תהיה אפשרות חדושו קודם על חדושו בזמן וכן כל משתנה אפשרות שניו קודם על שניו, ובזאת ההקדמה תהיה התמדת התנועה הסבוכית ושאיין לה תכלה ולא התחלה, וזה יהיה בענין פנים מצד האפשרות דבר יקדם לדבר וכל מה שימצא לו קודם ימצא לו זמן וכל מה שימצא לו זמן ימצא בו תנועה א"כ קודם התנועה האפשרות, והביאור המיוחד שגשה אריסטו' על זה הוא על זה התואר, כל מתחדש אפשרות חדושו קודם על החדושו בזמן, ר"ל שכל מה שנמצא אחר שלא היה נמצא קודם היה בכח ואפשרות ואם לא היה בכח ואפשרות לא יתהווה שום דבר כי אמנם יתנועע מה שדרושי שימנע וששקנה מה שדרושי שישקנה לא על שאין לו כח על הפעל, ואחר שיהיה כן הכח והאפשרות על התנועה אשר הונחה ראשונה לא ימלט אם היה מחודש או נלתי ואם היה מחודש כל מחודש הוא בתנועה אם כן היה קודם התנועה אשר הונחה ראשונה תנועה, ואם הנחתו האפשרות הקודם על התנועה קדמון הגה יחוייב מזה ג"כ אם הונח כן כשהיה

קרישקש

הוא גוף כמו הצמחים יהיה הפסדו שיוגיע מן ההפך אל ההפך כאלו האבן המצטייה אל הרחוב או מאיכות אל איכות כמו שיבא מהלובן אל השחור והיה הלובן נפסד או מצטיאות אל הערוב : דרך רביעי (ד) כל מתחדש תהיה אפשרות החדושו קודמת על החדושו בזמן, ש"י ובו נושא זה האפשרות אם לא שתאמר שזה הוא הדובר הראשון אשר אמרו יתרו הדברים ואילו יפסדו וכן זה התחדשות הוא בזמן ובתו שזוכן נמצא התנועה

מזרה נבוכים חלק שני פרק יד

האפשרות ההוא, אם כן א"א מכלתי דבר נמצא הוא נושא האפשרות ה' ובו יאמר לדבר ההוא שהוא אפשר. זה דרך חזק מאד בקיום קדמות העולם. והשבו קצת משכילי האחרונים מן המדכרים שהוא היתר זה הספק, ואמר (ר) האפשרות הוא אצל הפועל לא בדבר המתפעל, וזה אינו כולם, מפני שהם שני אפשרים, כי כל מחדש אפשרות חדשו קודם לו, וכן הפועל אשר חדשו הוא כו אפשרות שיהיה מה שחדשו קודם שיהיה, א"כ הם שני אפשרים בלא ספק, אפשרות בחסר שיהיה כך, ואפשרות בפועל שיפעל כך. אלו אמהות הדרכים אשר ילך בהם אריסטו¹ בקיום קדמות העולם. מצד העולם עצמו, ויש דרכים ג"כ זכרום הבאים אחריו הוציאו מ'מלוסופיותו, יקיימו בהם קדמות העולם מצד האל ית' שמו. מהם שאמר אם הש' חדש העולם אחר ההעדר, א"כ היה הכורא קודם שיכרא העולם פועל בכח וכאשר בראו שב פועל בפעל, הנה כבר יצא השם מן הכח אל הפעל, אם כן יש בו יתעלה אפשרות אחד, וא"א לו מכלתי מוציא הוציאו מן הכח אל הפעל, וזהו ג"כ מסופק מאד להתירו ולהראות סורו :

ודרך אחר יאמרו אמנם יפעל הפועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת, לפי המונעים או המביאים המתחדשים לו בו, ויחייבו לו המונעים בטול פעולת מה שירצוהו, ויחייבו לו המקרים רצון מה שלא היה רוצהו מקודם, ואחר שהבורא יתעלה שמו אין שקרים לו שיחייבו שנוי רצון ולא מונעים אצלו, ולא מעכבים, שיתחדשו או יסורו, א"כ אין צד להיותו פועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת, אבל פעלו תמיד כמו התמדתו נמצא בפעל :

ודרך אחר יאמרו פעולותיו יתעלה שלמות מאד, אין בהם דבר מן החסרון ואין בהם דבר לבטלה, ולא מוסף, וזהו הענין אשר ישכחו אריסטו² תמיד, ויאמר המבוע חכם ולא יעשה דבר לבטלה, והוא

שם טוב

אפדיו

כי הנרמז השמימיים לא יקבלו ההספק וכו': ה ובו יאמר לדבר ההוא שהוא אפשר, ר"ל בעבור שהוא נושא האפשרות יאמר לדבר שהוא אפשר שיהיה :

ואמר הרב כי חשנו קצת משכילים אחרונים מן המדכרים שהוא היתר זה הספק ואמר כי האפשרות הוא אצל הפועל לא בדבר המתפעל, והרצון בו כי היה יכולת בשם וכן ואפשרות לעשות העולם ולכן לא יתחייב מזה שיהיה העולם קדמון אחר שיעשה יתעלה הוא נושא האפשרות לא דבר זולתו. ואמר הרב כי זאת התשובה אינה כלום מפני שכל דבר שימצא מתחייב שיקדם לו שני אפשרים אחד בפועל ואחד במקבל, כמו שאם ימצא ככאן ולא ימצא ככאן אכנים ועצים לא היה אפשרות להתקוות הבית וכן ג"כ אילו ימצא אכנים ועצים ולא ימצא ככאן בניים לא היה אפשרות להתקוות הבית, לכן תחייב שיהיה ככאן בכל נפעל ב' אפשרות האפשרות הפועל ואפשרות המקבל, ואם לא לא ימצא שום דבר מהנפעלים, ואלו אמהות הדרכים אשר הלך בהם אריסטו³ בקדמות העולם מצד העולם עצמו, ויש דרכים ג"כ זכרום הבאים אחריו הוציאו מ'מלוסופיותו יקיימו בהם קדמות העולם מצד האל ית' שמו :

דרך ראשון הוא על זה התואר. אם השם ית' שמו חדש העולם אחר ההעדר א"כ היה הכורא קודם שיפעל פועל בכח וכאשר בראו שב פועל בפועל וכל מי שיעל מהיכה אל הפועל יש בו אפשרות אחד וא"א אפשר מכלתי מוציא מן הכח אל הפעל ואם היה הדבר כי מה שהוגה ראשון וסבה ראשונה הוא בלתי ראשון, וכן זה החופת הוא על זה התואר, אם השם ית' יתברך פועל העולם אחר בהעדר לא ימלט אם נשלמו כל התנאים להיות פועל או לא נשלמו, ואם נשלמו יחייב שימצא הפעל ממנו והוא מציאות זה העולם, ואם לא נשלמו יהיה בו אפשרות ויבצר אל דבר אחר שישלים אותו, ואם כן מה שהוגה ראשון הוא בלתי ראשון, וזה הדרך הוא קשה מאד להתפיר ממנו יותר מהדרכים אשר קדמו, ואשר יצא אחריו ויבצר עיין, ולכן אחר הרב שיתשוב כל משכיל להחירו, ולהסירו וכו' :

דרך שני אחרו. כל פועל שיפעל בעת אחד ולא יפעל בעת אחרת בין שיהיה פועל בטבע כאש בין שיהיה פועל ברצון ובחיר' כבית או האדם אל אלו הפועלים יפעלו בעת אחד ולא יפעלו בעת אחרת הוא לפי שיפועל בטבע כאש שהוא נמצא לא יתקן ממנו השרפה ולולות למה שלא יתקן דבר שנתחבל ממנו, או בעבור שנתחבל אכל ימצא לו מונע מפעלו, כגשם כלו כמו התקרה אשר היא מלאה למות ולא יוכל האש לעשות בה דבר בעבור המניעה שיש לו מפעולתו, או האש שהוא בטבעה לעלות למעלה ולא יעלה בעבור הכמרות, והפועל ברצון כמו האדם לא יעשה דבר כמו בית לרירתו בעבור שאין לו ממון או בעבור שאין לו רצון לעשות בית כי די לו לשבת במערה אחת בעשיה בטבע ואחר רצה למשול הבית או לא היה אלא בעבור שנתחבל לו ממון שלא היה לו או בעבור שראש שיותר טוב לדור בדירה מלאכותית מלשבת במערה או בעבור שנתחבל לו הרצון שלא היה לו מקורם ונתחדש הבית, א"כ כל פועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת יש לו מונעים או מציאות מתחדשים לו, ואחר שהכורא יתברך שמו אין מציאות לו שיחייבוהו שנוי רצון ולא מונעים אצלו ולא מעכבים שיתחדשו או יסורו א"כ אין צד להיותו פועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת אצל פועלו תמיד נמצא בטבע, א"כ העולם קדמון :

דרך שלישי. יאמרו פעולותיו ית' שלמות מאד אין בהם דבר מן החסרון ואין בהם דבר לבטלה. והרצון בו שאין

קרקשקש

התנועה נמצאת ונושא התנועה שהוא מתנועה נמצא א"כ א"א לא בדבר המתפעל, מירוש שאפשר שיפעל ושלא יפעל ואחר כך שתיציר התנועה לפי דעתו : (ר) האפשרות הוא אצל הפועל שזה האפשרות הוא אצל הפועל לא יחייב שיהיה שם נושא (מזרה נבוכים ר"ב) 9

מורה נבוכים חקק שני פרק יד טו

ושהוא עושה כל דבר על מה שאפשר בו מן השלמות, ואמרו מזה זה הנמצא הוא שלם על מה שאפשר בו מן השלמות וא"א טוב סמנו, ולזה צריך שיהיה תמיד, שחכמתו בעצמו תמיד, אבל עצמו חכמתו אשר חיבה מציאות זה המציאות, וכל מה שאפשר שתמצאהו משענות מי שיאמין הקדמות מאלו הדרכים יסתפק ואל אחד מהם ישוב. ועוד על צד ההרחקה שהם אומרים איך היה הכרח יתעלה וישתבח בטל, לא יעשה דבר בשום פנים ולא חדש מתחדש בענין אשר לא סר, וארך המשך מציאותו הקדמון אשר אין תכלית לו לא יעשה דבר, וכאשר היה אמתול התפתח המציאות, שאילו אמרתו על דרך משל שהשם ברא עולמות רבים קודם זה על מספר מלא כדור הגלגל העליון הרדל, ושכל עולם מהם עמד שנים נמצאות על מספר מלאו הרדל, היה זה בהצטרף אל מציאותו יתעלה אשר אין תכלית לו כאלו אמרת שהשם יתעלה אמש ברא העולם, שאנחנו כשנקיים התפתחות מציאות אחר ההעדר, אין הפרש בין שתשים היות זה אחר מאות אלפים מן השנים, או אחר זמן קרוב מאד, וזה גם כן ממה שירחיק בו מי שיאמין הקדמות. ועוד ע"צ עשות הראיה במפורסם אצל האומות כלם מן העולם, אשר יחייב זה שהענין טבעי, לא מונח, ולזה נפלה הסכמת הכל עליו, ויאמר אריסטו כל אנשי העולם בארו בהתמדת השמים ועמידתם, וכאשר שערו שהם בלתי היום ולא נפסדים, שמום משכן לאל יתב' ולרוחניים ר"ל המלאכים, ויחסום לו, להורות על התמדתם, והביא בזה השער ג"כ ענינים מזה המין ע"צ חזק הדעת אשר אמתהו העיון אצלו במפורסמות: **פרק טו** בונותי בזה הפרק לבאר שאריסטו אין מופת אצלו על קדמות העולם לפי דעתו, ואינו בזה מועה, ר"ל שהוא עצמו יודע שאין מופת לו על זה, ושהמענות ההם והראיות אשר יאמר אותם, הם אשר יראו ותמה הנפש אליהם יותר, והם יותר מעט ספקות * כפי מה שיחשוב אלכסנדר, ולא יחשוב באריסטו שהוא יאמין שהמאמרים ההם מופת, כי אריסטו הוא אשר למד בני אדם דרכי המופת וסתריו ותנאיו. ואשר הביאנו לזה המאמר כי האחרונים מן הנמשכים אחר אריסטו יחשבו שאריסטו כבר עשה מופת על קדמות העולם, ורוב האנשים מן החושבים שהתפלספו יקבלו מאריסטו בואת השאלה ויחשבו כי כל מה שזכרו מופת הותך אין ספק בו, וירחיקו

שם טוב

שאין ראוי להוסיף על פעולותיו ולא לגרוע מהם ושהוא יתעלה עשה כל דבר לפי מה שאפשר בו מן השלמות, וזה הנמצא שלם מאד וא"א שיהיה טוב ממנו ולכן צריך שיהיה תמיד למה שחכמתו אשר חיובו העולם היה נמצאת תמיד. אבל עצמו סכמתו אשר חיובו זה המציאות, א"כ וחייב שחכמתו תמיד וחייב שיהיה זה המציאות תמיד וזה המציאות לא יוכל להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו ואם היה העולם נברא היה ראוי שיחוסף שיהיה קודם זה וזה א"א בפעולות האל, וכן ג"כ אם היה נפסד ויקבלו חסרון פעולות האל, אבל זה סקר כי המציאות יחוייב שיהיה נמשך לחכמתו וכמו שחכמתו תמיד כן המציאות יהיה תמיד, וכל מה שאפשר שתמצאהו מטענות מי שיאמין הקדמות מאלו הדרכים יסתפק ואל אחד מהם ישוב. ועוד המאמינים בקדמות אמרו איך היה הכרח יתברך ויתעלה בטל לא יעשה דבר בשום פנים ולא יחדש מתחדש בזמן הקדמון עד שלא סר וארך המשך מציאות הקדמון אשר אין לו תכלית לא יעשה דבר ויהיה הש"י זמן ב"ת ושכ ובעל ובאשר היה אמתול התפתח זה המציאות מה שלא היה קודם, ואפילו תאמר שהשם ית' ברא עולמות רבים קודם זה על מספר מלא כדור הגלגל הרדל היה זה בהצטרף אל מציאותו יתעלה כאלו אמרת שהשם ברא העולם אמש, שאנחנו כשנקיים שוב המציאות היה אחר ההעדר אין הפרש בין שחשבים היות זה אחר מאות אלפי אלפים מן השנים או אחר זמן קרוב מאד וזה ג"כ ממה שירחיק בו מי שיאמין קדמות העולם: עוד עשו ראייה האומרים בקדמות מה שהוא מפורסם בלמות כלם מן העולם, למה שכל האומות שמו השמים משכן לו יתעלה ולמלאכים ויחסום לו להורות על התמדתם כי למה שהיה האל יתעלה נצחי וקיים שמו השמים כסא כבודו ואמרנו שהם נצחיים כמוהו ולמה שכל האומות מסכימים שהש"י שוכן המציאות היה אחר ההעדר א"כ וזהו הדבר אילו היה מפורסם בנחת אלפי אלפים מן השנים בכל האומות ולכן היה הוא דבר טבעי לא מונח. והביא בזה השער גם כן ענינים מזה המין על חזק הדעות אשר אמתהו העיון במפורסמות, בלמרו שהכלדיים הראשונים סביו בנצרים היו מאמינים שהשמים קדומים:

אפדי

פרק טו א כפי מה שיחשוב אלכסנדר. ר"ל שלכסנדר סובר שאין בדברי אריסטו מופת בקדמות אבל סובר שהטענות שהוא אומר בענין הקדמות הם כלאיות והנפש ממה אליהם: ב כי כל מה שזכרו מופת חותך. ר"ל כי אולם האלוס חושבים כי כל מה שזכר אריסטו בענין קדמות

פרק טו בונותי לבאר בזה הפרק שאריסטו אין לו מופת על קדמות העולם לפי דעתו ואינו בזה עושה שהוא עצמו יודע שאין מופת על זה ושהטענות והראיות אשר יאמר אותם הם אשר יראו ותמה הנפש אליהם יותר והם יותר מעט הספקות כפי מה שיחשוב אלכסנדר למה שאריסטו למד בני אדם דרכי המופת וסתריו ותנאיו, ואחר שהדבר כן שאריסטו לא יחשוב עשה מופת, אמר הרב כי אשר הביאו לגלות ולומר שלא עשה מופת, למה שיחשבו האחרונים הנמשכים אחר הפילוסופים שאריסטו עשה מופת חותך אין ספק בו וירחיקו לחלוף עליו: והנה רב

קרקשק

האפשרות אחר שזה האפשרות אינו אצל הרב הנספח אבל אצל הפועל שאפשר לו שיפעל כך או שלא יפעל, וזה אינו כלום מפני שהם שני אפשריים:

מורה נבוכים חלק שני פרק מז

ג' ויחזיקו לחלוק עליו או לחשוב בו שנעלמה ממנו תעלומה או ששגג בדבר מן הדברים, ד' ולזה ראיתי שאמשך עמהם לפי דעתם, ואכאור להם שאריסטו עצמו לא יתפאר שהוא עשה מופת בזאת השאלה, מזה שהוא אומר בספר השמע כי כל מי שקדמו מחכמי הטבע יאמין כי התנועה בלתי הווה ולא נפסדת, מבלתי אפלטון שיאמין כי התנועה הווה ונפסדת, וכן השמים גם כן אצלו הווים נפסדים, וזה לשונו, וידוע שאילו יתיה זאת השאלה מבוארת אצלו במופתים חותכים, לא היה צריך אריסטו שיסמכה בהיות מי שקדם מן הטבעיים מאמין כן, ולא היה צריך שיאמר כל מה שאמרו במקום ההוא מן ההרחקה למי שחילוק עליו ונגזת דעתו, כי כל מה שהתבאר במופת לא תוסף אמתתו ולא יחוק האמת בו בהסכים כל החכמים עליו, ולא תחסר אמתתו ולא יחלש האמת בו בחלוק אנשי הארץ כולם עליו. ואתה נ"כ תמצא אריסטו יאמר בספר השמים והעולם, כשהתחיל לכאור כי השמים בלתי הווים ולא נפסדים, אמר (ב) נרצה עתה שנחקור על השמים נ"כ ונאמר, התראם מתהוים מדבר או בלתי מתהוים מדבר, ואם יפלו תחת ההפסד או לא יפסדו כלל, והשתדל אחר הניתוח זאת השאלה ליכור טענות מי שיאמר בהתהוות השמים הווים נפסדים, והביא אחר זה דברים זה לשונם, אמר, שאנחנו כשנעשה זה היה מאמרנו או אצל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרצה, וכל שכן כשישמעו טענות החולקים תחלה, שאנחנו אם נאמר דעתנו וטענותינו ולא נזכור טענות החולקים יהיה יותר הלוגי לקבלם אצל השומעים, וממה שראוי על מי שירצה שידון באתר שלא היה שונא למי שחילוק עליו, אבל יהיה חוסל מודה על האמת (ג) יעביר לו מה שיעביר על עצמו מיושר הטענות, זה תורף דברי האיש. ואתם עדת בעלי העיון, הנשאר על זה האיש תרעומות אחר זאת ההקדמה, ואם יחשוב אדם אחר זה המאמר שעלה בידו מופת על זאת השאלה, ואם ידמה אדם וכל שכן אריסטו כי הדבר אשר התבאר במופת תהיה קבלתו יותר הלושה אם לא ישמעו טענות החולקים עליו, ה' ועוד שומו זה הדעת לו ו' ושראיותיו עליו טענות, האם אריסטו יוכל להפריש בין הטענות והמופתים, ובין הדעות אשר תחוק המחשבה בהם או תחלש, ובין הענינים המופתיים, ועוד זה המאמר ההגנני אשר קדמו מהודות האמת לבעל דבון עך שחוק דעתו ל' הוה כלה יצטרך אליו במופת, לא, אבל כוונתו כלה היא שיבאר שדעתו יותר נכונה מדעות החולקים עליו, ממי שיאמר שהעולם הפילוסופי יביא אל היות השמים נופלים תחת ההווה וההפסד, אלא שהם לא נעדרו כלל, או נתהוו ולא יפסדו, ושאר מה שזכור מהדעות ההם, וזה אמת בלא ספק כי דעתו יותר קרוב אל האמת מדעותם לפי לקיחת הראיה ממבע המציאות, ה' ואנחנו לא כן נחשוב כמו שאכאור. אבל כבר נברו התאוות על רוב הכתות ואפילו על הפילוסופים וירצו לקיים שאריסטו באר זאת השאלה במופת, ואולי דעתם אריסטו באר זאת השאלה במופת והוא לא שער שעשה מופת עד שהתעוררו לזה אחריו, אמנם אני אין ספק אצלי בשאלו הדעות אשר יזכרם אריסטו באלו הענינים, ה"ה

שם טוב

הרצ מבאר מדברי אריסטו שאין עליו מופת, כי אלו היה אצלו מופת לא היה מכיף ראייה בהיות מי שקדם מן הטבעיים מאמין בו, כי כל מה שיתבאר במופת לא תוסף אמתתו ולא יהיה חוק האמת בו בהסכים החכמים עליו וללא תחסר אמתתו ולא יחלש האמת בחלוק אנשי הארץ כלם עליו, ולמה שאריסטו קיים שהעולם קדמון נדעות הקדמונים אם כן אין לו מופת: עוד הכיף הרב ראייה שנית ממה שאמר אריסטו בשמים והעולם כשהתחיל לנכר שהשמים בלתי הווים ולא נפסדים וכו' עד אמרו ואנחנו כשעשה זה יביא מחמתנו או אצל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרצה עד אמרו זה תורף דברי זה האיש ומאלו הדברים ביאר הרב שאריסטו לא עלה על דעתו שיש מופת על קדמות העולם, והכיף גם כן ראייה הרב מדברי

אמר

קדמות העולם שהוא מופת חוק: ג' ויחזיקו לחלוק עליו. ר"ל שם ירחיקו שתי אפשר בשום חופן שחילוק עליו בזה הדבר או לחשוב בו וכו': ד' ולזה ראיתי שאמשך עמהם על דעתם. ר"ל אני אהיה נמשך לדעתם שאמין שאריסטו לא נעלמה ממנו תעלומה או שגגה בראיוניו, אמנם אכאור שאריסטו לא חשב לטול עשה מופת חוקי בקדמות העולם אלא טענות או ראיות נראות: ה' ועוד שומו זה הדעת לו. ר"ל ואילו היה בשאלה מופת אך היה מיחס הדעת ההוא לדעתו אצל הענין האמיתי במופת אינו דעתו: ו' ושראיותיו עליו טענותיו. ר"ל שהדמות שפסה אריסטו לקדמות העולם קודם אותם טענות, וידוע הוא שכן הסענות לא יביא מופת וכו' אמרו אחרי כן אם אריסטו וכו': ז' וזה כלו יתפרך אליו במופת לא. ר"ל הכי כלו היה נדיר אצל אריסטו אם ה' הענין מבואר במופת באמת, לא, איך מכל זה נראה שאין מופת אצלו בזאת השאלה: ח' ואנחנו לא

כן נחשוב וכו'. ר"ל שאין ספק שדעת אריסטו בענין קדמות העולם הוא יותר קרוב אל האמת מפשר הדעות שנאמרו בקדמות לפי טענות הכריזים מסבב הפילוסופים המיושג, אמנם אנחנו לא כן נחשוב שהתקם ראייה על קדמות העולם מסבב המילואים

קישקש

פרק מז (ב) נרצה עתה שנחקור אחר זה על השמים גם כן ונאמר התראם מתהוים מדבר, זה אמר אריסטו במאמר הראשון מספר השמים והעולם בכלל עשיר פרק א':

(ג) יעביר לו מה שיעביר לעצמו מיושר הטענות. מ' שירה לו מה שירה לעצמו, ולשון מעביר הוא נאמר הרבה בזה הספר כמו שנאמר עובר אצל השכל כלומר שהשכל מקבל איתו: ואשר

מורה נבוכים חלק שני פרק מז

ר"ל קדמות העולם, ועלת התחלף תנועת הגלגלים, וסדר השכלים, כל זה אין מופת עליו, ולא חשב אריסטו¹ יום כלל שהמאמרים ההם מופת, אבל כמו שזכר שדרכי עשות הראיה על אלו הדברים שעריהם נעולים בפנינו ואין אצלנו החללה להם שנעשה ראייה בה, וכבר ידעת תורף דבריו והוא זה, (ג) ואשר אין לנו בהם טענה או הם גדולים אצלנו² מאמרנו בהם למה זה כך, קשה מאמרנו אם היה העולם קדמון אם לא, זה תורף לשונו, אלא שאתה כבר ידעת פירוש אבונצ'ר לזה המשל ומה באר בו, והיותו מרחיק שיהיה אריסטו³ מספק בקדמות העולם, ובוה נאלינוס ביוון גדול באמרו שזאת השאלה מסופקת לא יודע לה מופת, ויראה אבונצ'ר⁴ שהענין מבואר נלוי יורה עליו המופת כי השמים קדמונים ומה שבתוכם הווה נפסד. מן דבר אל כדבר מאלו הדרכים אשר וזכרנום בזה הפרק יתאמת דעת או יבוטל לא יסופק בו, ואמנם זכרנו מה שזכרנו לדעתנו שרוב החושבים שהם השכילו ואע"פ שלא יבינו דבר מן החכמות, יגורו על קדמות העולם קבלה ממי שהתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו, וישליכו דברי כל הנביאים, בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד, אבל בדרך ההגדה בשם האל, והוא הדרך אשר לא יתאשר בו⁵ רק יחידים הצליחם השכל, ואמנם מה שנשתדל בו אנהנו מענין חדוש העולם לפי דעת תורתנו הנה אזכרנו בפרקים הבאים

פרק מז זה הפרק אבאר לך בו מה שאמנינו אני בזאת השאלה, ואחר זה אביא ראיה על כה שאשתדל בו, ואומר, כי כל מה שיאמרנו מי שיחשוב שהביא מופת על חדוש העולם מן המדברים, אינו רוצה הראיות ההם, ולא אטעה עצמי שאקרא דרכי ההטעמה מופתים, והיות האדם אומר שעשה מופת על שאלה ארת בהטעאות אינו מחזק אצלי האמת המבוקש הוא, אבל מחלישו ומרדיך למעון עליו, כי כשיתבאר הפסד הראיות ההם תחלה הנמש להאמין באשר נעשה עליו הראיה, (ב) והיות הענין אשר אין מופת עליו נשאר עם היותו מבוקש לך, או שיקובל בו אחר

שם מז

אפדי

המציאות המיושג, ולכן ראינו לריסטו¹ בפנין מעקרו, וכמו שיבאר הכי ז"ל צדק י"ז מזה המלך: ש מאמרנו בהם למה זה כך לו כך, זה הענין קשה מאמרנו אם העולם קדמון: י צדק שאין דבריהם בדרך הלמוד. ר"ל שאין דברי הנביאים על עבוד הלמוד מכל על דרך הגדה כפי י"ז יתענה: ב רק יחידים הצליחם השכל. וחס הנביאים הנכבדים השלימים:

פרק מז א והיות הענין אשר אין מופת בו. ר"ל יותר רלוי יסייה נשאר על מבוקשו הנלמש ושיהיו שני קלות המסור אלנו כנשו ויאמין בקבלה הנל האחד משאלו יעשה מופת חלוט על הענין הנדרש כי בכפול המוסס הסוה יתלם כנפס מלהאמין דברוה הסוה:

ומהריש, וזה לא היה צעבור של ידעו מופת עליהם אלא שזכרו עם ההמון ודברו דרך הגדה בשם האל:

פרק מז זה הפרק אבאר בו מה שאמנינו בזאת השאלה, ואחר הכי כי האנשים יתחלקו לג' חלקים, מהם שהאמינו שיש מופת על חדוש העולם, ואחר כי אינו כי מן המדברים אשר עשו ראיית על חדוש העולם

קרקשקש

או יראה להם המלאך במראה נורא מאד או בחסות איש או לא יראה להם אלא ישמעו דברים והדברים תהם יצויר הקיים בכח המלטה ובאותו הדברים ינהיגו בהם וזהם נשואה להם כאלו נכסו בה ומדעתם שהמבט כי חיבי שיהיה לא שיהיה הדבר נכסו ולא כרוצו ולא בהשגחת מהם, וכן יאמר שיש להם יכולת לחשב אותות ומופתים בעולם, ואמר אבונצ'ר בספר הכנות במאמר החשיבו בשרשי האותות והמופתים אשר שמעלה בכח הנפש ועצמותה לרשום בחלל העולם בהסדר הנורה והמציא צורה והרשום בשנות האויר אל הענין ויתרשר משר כמו המבול או כשעור צורך התשקאה או מה שרוצו מרצותו, והוא אשפר, אל כבר בחקיים כאלהיות שהיהוילי משועבר לנפשות ומתפעל מהם ושאלו הצורות יבואו זו אחר סור זו עליו מפעולות הנפשות הגלגליות והנפש האנושית מעצם אותם הנפשות והזקת התרומת בהם אלא שיתבה אליהם יחס אור הנר אל השמש וזה לא ימנע התרומות כדיות הנר פועל התמוס והאורה כשמש וככה הנפש האנושית תפעל בתוילי העולם אלא שיתבוך יאצל כפולה אל עילתה המיוחדת יבואו גופה ולכן כאשר תגיע בה ענינה צורה נתעבת נשתנה מוג עוף והתחיל ליהות הוהמא האכשר הנחשפה כנפש צורת הנעוה נחתמם מוג הגוף ויתארמו הפנים וכשנפעלה צורה

אריסטו בספר הנצוח ח"ל, מהמדברים אשר אין לנו בהם טענה או הם גדולים אלנו מאמרנו בהם למה זה כך קשה מאמרנו אם העולם קדמון או לא, זה תורף לשונו עס שצונצ'ר¹ פי' בו פירוש אחר למה שזא האמין כי אריסטו² אינו מסופק בקדמות העולם: ואחר שזיאר בזה הפרק שאריסטו³ לא יחשוב שזא מופת שהעולם קדמון, למה שרבים מהחושבים שהם משכילים אע"פ שזינים מנינים דבר מהחכמות יגורו מקדמות העולם למה שקבלו שאריסטו⁴ ומפרישי ספריו ויו חכמים גדולים ומהפרסמה חכמתם, ולמה שאלו האמנים לפי דעתם קדמות העולם קבלו הם שהעולם קדמון וישליכו דברי כל הנביאים, ויהי זה צעבור שהנביאים דברו על דרך הגדה ולא הביאו מופת על

המדברים, וזה לא היה צעבור של ידעו מופת עליהם אלא שזכרו עם ההמון ודברו דרך הגדה בשם האל:

פרק מז זה הפרק אבאר בו מה שאמנינו בזאת השאלה, ואחר הכי כי האנשים יתחלקו לג' חלקים, מהם שהאמינו שיש מופת על חדוש העולם, ואחר כי אינו כי מן המדברים אשר עשו ראיית על חדוש העולם

(ג) ואשר אין לנו בהם טענה. פירוש טענה ראייה, ואשר הם גדולים כאלו האמר שעריהם נעולים בפנינו מאמרנו בהם למה זה קשה מאמרנו אם העולם קדמון אם לא. פירוש למה זה הם בזאת התכונה כלומר הגלגלים אמר שיריעת זה הענין קשה לדעת מבטו הלך הנעוה הגלגלים על אמתתם כמו שהוא קשה לעמוד על אמתת הדבר אם העולם קדמון אם לא:

פרק מז (ב) והיות הענין אשר אין מופת עליו נשאר עם היותו מבוקש לך, בלתי מבואר אבל עומד בספק אם הוא כי אם לא, או שיקובל כמו שקבלנו אנהנו אמונת החדוש ממרע"ה, שהנבואה לא תכבול אפילו על דעת מי שהאמין בקדמות. אמר ההכח הנפש מוכנת בקצת האמונת ותרכב בעצם כלי הכללי ולא תשדך כשחרצה לדעת דברים אל הוקש ואל מחשבה אבל תתפסח בתעוררות אלהי, הרצון בה שהאומה היא מצד טבע ארצה וזכות אוירה יש להכתיבה יתרון על הכתיבה שאר האומות שיקצת עם שלמות הכח המורכב אשר להם בתחלת הנורה וגם שלמות הכח הדבריי ולמנו ידבק בשכל הפועל וינבאו כלי הקש וכלי מחשבה כאלו לא תעקם בלימוד, ויראה להם השכל הפועל כהולם בו בהקוין כפול התבודדם עם השתקעות הכחות הגופניות ויראה להם כולו הוא מרכב עסם